

Hegedős László

Rongyabda

Hegedős László

Rongylabda

Püski Kiadó Kft.

Budapest, 2006

ISBN 963 9906 921

Megjelent az 1956 Alapítvány és a
Szabadságharcosokért Közalapítvány támogatásával.

© 2006. Hegedős (Hegedűs) László

**Elöljáróban:
A Rongylabda és kora**

A II. világháború után Európát vasfüggöny szelte ketté. A nyugati szövetségeseknek a földrész jobbik fele jutott, s ma már tudjuk, hogy tényleg felszabadították. Nem így járt Magyarország. Hazánkat – a vasfüggönytől keletre fekvő több más országgal együtt – a nagyhatalmi egyezkedés szépen szólván szovjet érdekeltségi területé tette. Valójában megszállt gyarmattá, hódoltsággá süllyedtünk úgy, ahogy Szekfű Gyula mondta 1946-ban: „Újabb hódoltság van rajtunk, ami addig tart, amíg a Szovjetunió.”

Ez a 46 évnyi vörös hódoltság – amit a Trianonnál is falánkabb párizsi békeszerződés súlyosbított – borzalmasabb pusztítást végzett, mint a százötven éves török uralom. Megszálló szuronyok felügyelete mellett idegen eszmék kényszerzubbonyát húzta ránk. A testet-lelket gúzsba kötő marxizmus-leninizmus-sztálinizmus miatt egy egész nemzet szenvedett. A Moszkvában kinevelt, majd hazaküldött komisszárok, az „osztályharcban vasba öltözött” bolsevikok Rákosival az élen mindent megtettek azért, hogy a nemzet ne csak szenvedjen, hanem ki is szenvedjen. Nem rajtuk múlt, hogy nem egészen lett így.

Szolgalelkű, fajsúlytalan uralkodó réteg vette át ennek a kis szovjet gyarmatnak a vezetését. Olyan, amelyik „észre sem hajlandó venni, ha utópiája érdekében értékeket semmisít meg, s ezzel a nemzet morális tartalékait pusztítja” (Bibó István). És valóban: az élcsapat, amely nem érdem szerint volt elit, hanem a

megszálló kinevezése alapján, tűzzel vassal pusztított mindent Moszkva vagy saját pillanatnyi érdekei szerint. Ölt embert még saját fajtájából is – lásd koncepciós perek, például Rajk-per –, likvidált társadalmi rétegeket – pl. Recsk, kitelepítések, kulákperek –, tiporta a vallásszabadságot – lásd egyházüldözés –, irtotta a nemzeti hagyományokat – lásd szovjet mintájú alkotmány és címer –, pusztította kulturális örökségünk – lásd könyvek bezúzása, szocreál. És mindeközben a nemzet megmaradt javait sajátjaként bitorolta, herdálta, esztelen iparosításpolitikájával a szovjet érdekeket szolgálta, a kiszipolyozott nép lelkében pedig forrt a félelem fojtotta düh. De az egyeduralkodó párton belül is mozgolódás támadt – azután, hogy soraikba is bele-belecsapott – ahogy akkor mondták – a „munkásosztály vasökle”, az ávó. És főleg Sztálin halála, meg a szovjet párt XX. kongresszusa után. Rajk Lászlót és társait rehabilitálták. Rajk nagy tömeget megmozgató temetésén Münnich Ferenc mondta a sírnál: „a személyi kultusz mocsarából előmászott szörnyetegek tették ezt veletek, drága elvtársak” – és a szeme sem rebbant tudván tudva, hogy ő maga is abból a mocsárból való. És a párt fogadkozott is: „Soha többé ilyet!” Ez volt a hazai sztálinizmus hattyúdala. A párt reformszárnya hitt az ideológia megjavíthatóságában, Nagy Imre köré csoportosulva elkezdett igazat is mondani, feledve, hogy ez szovjet jóváhagyás nélkül nem sokáig mehet, és fel nem fogva azt, hogy ettől a kommunista felépítmény alapja reped meg.

Ezen a repedésen süvített ki a már el nem fojtható népakarat, a forradalom. A népet nem az ideológia megújítása érdekelte, hanem szabadságának helyreállítása. Előbb az egyetemisták ébredtek öntudatra, de 1956. október 23-án este már munkásokkal együtt harcoltak a Rádiónál. Hamarosan az egész ország a szabadság lázában égett. Azokban a mámorítóan szép napokban a magyar nemzet nem azt mérlegelte, hogy mi a lehetséges. Ismeretlen energiák szabadultak fel, és fiatalok, felnőttek, gyerekek vívták szabadságharcunkat puskával, benzines palackkal a hódoltságot minden áron fenntartani akaró szovjet hadsereggel szemben. Kívívtuk a világ csodálatát. Ám a lehetetlent nem lehet sokáig kísértetni. Az elképesztő erővel felvonuló szovjet ármádia hatalomra segítette újabb bábkormányát, és kezdetét vette a harminchárom éven át tartó Kádár-rendszer árulással, hazugságokkal, iszonyú megtorlással, amúgy bolsevik módra. Nemcsak felkelők százait végezték ki, ezreit börtönözték be, de kivégezték Nagy Imrét és társait is, feledve a fogadkozást, hogy „soha többé”.

A hódoltság maradt vörös hódoltság azzal a különbséggel, hogy lassan-lassan a Nyugat is cinkosává lett, tetemes kölcsönökkel támogatta. Az ennek árán vásárolt viszonylagosan jobb élet, a frizsiderkommunizmus az értelmiség jó részét korrumpálta, aminek következményeként a társadalom nagyobb része közönybe süllyedt. Nem érdekelte már, hogy gumibotoznak március 15-én, hogy egyre-másra

növelik a besúgóhálózatot, hogy papokat börtönöznek be, hogy szerződésben vállalják Szigetköz tönkretételét és a halmozódó adósággal az országét. Erről mondta Kádár, hogy „aki nincs ellenünk, az velünk van”.

Roggyant hódoltság volt a megszállás utolsó két éve, az 1990–91, de a magyar jövőre nézve továbbra is káros. A gyarmattartó Szovjetunió ugyan haldoklott, (1991. dec. 25-től már Oroszország), Kádár János meghalt, ám a szovjet csapatok még Magyarországon voltak, és árnyékukban zajlott az úgynevezett rendszerváltás. Antall József „rendszerváltó” kormánya nem tudta megakadályozni, hogy a felszínen maradt bolsevikok hirtelen kapitalistává válva a nemzeti vagyoni jó részét saját tulajdonukká ne tegyék, és hogy be ne ágyazzák magukat a közéletbe. A tegnapi hódoltsága így vetíti árnyékát jelenünkre. Vajon jövőnkre is? Ez az új magyar sorsprobléma.

Mindenek előtt a közönyt kell felszámolni, tisztázva múltunkat. „Ne attól féljete, aki megöl, de aztán nem árthat, hanem attól, aki miután megölt, arra is van hatalma, hogy gyehennára vessen” – olvashatjuk Lukács evangéliumában (Lk 12.5). Érdemes hallgatnunk az igaz szóra, azoknak a szavára, akik végigszenvedték a tegnapi hódoltságát, de hitüket, meggyőződésüket soha nem adták fel a hódító kedvéért.

Hegedős László

Miért és hogyan

Régóta kínzott, hogy drámát írjak a tragédiáról. Drámát arról a tragikus színjátékról, ami körülöttünk örvénylett máig hatóan a forradalom előtt, alatt és után, magamat is az események mélyére rántva. Adósságot kellett törlesztenem múltunkkal, jövőnkkel – unokáinkkal szemben.

Kétségek között kezdtem az íráshoz. Annyi tévhit, tudatos félremagyarázás torzítja ötvenhatot, hogy azokat helyreállítani reménytelen vállalkozásnak tetszett. És ha sikerül is, ki adná azt elő? De feszített a harag. Nem azért, mert ifjúságom jó részét a diktatúra jóvoltából börtönben kellett töltenem. A szégyen miatt, hogy nem született a forradalomról magyar szerző tollából dráma*. Aztán meg, valami örömféle is sarkallt, de már nem az októberi mámor, amely akkor mindannyiunk szemében ott csillogott, hanem a leleplező öröme, midőn a hazugok szemébe néz.

Végül is álmaim eredménye lett a Rongylabda, de nem álmodozásaimé. Ébren ugyan álmodoztam arról, hogy mi lehetne ma, ha mindaz megvalósul, amit a Corvin köz, a Tűzoltó utca vagy a Széna tér felkelői reméltek, de izzadásos-csengőfrászos vagy éppen

---

* Egyetlen drámáról tudok, amelynek témája a magyar ötvenhat, ugyan a cselekményt nem létező országba helyezi. Tarik Bugra: Talpon maradni – Requiem az 1956-os Budapestért. Magyarra fordította Tasnádi Edit (1991. Budapest, Magyar–Török Baráti Társaság).

harsányan komikus éjszakai álmaim vissza-visszarántottak lápos, lidérces világunkba. Ahogy a vízcseppek szorgos munkával növesztik a cseppköveket, úgy növelték évek alatt szaporodó álmaim a Rongylabdát egyre igazabb valósággá. Mert az álom úgy viszonylik a valósághoz, mint az igazság a mindennapok rongyaiba burkolt „bizonyossághoz”.

Ám mit ér a dráma, ha nincs, ki előadja. A Térszínház jött segítségemre, amelynek igazgató-rendezőjéhez, Bucz Hunorhoz és színészeihez több évtizedes barátság fűz. Nekik írtam hát a Rongylabdát, a színészek nevét viseli drámám több szereplője. Hála nekik a próbákért, a bemutatóért, az előadásokért, melyeknek tapasztalatait ebben a kiadásban is kamatoztattam.

Tisztában vagyok azzal, hogy drámát olvasni nehezebb, kényelmetlenebb, mint regényt. Különösen ezt a sajátos dramaturgiáját. Aztán meg, a ma fiataljai – legszívesebben hozzájuk szólnék – tankönyvekből aligha ismerhették meg a Rákosi- vagy a Kádárféle diktatúra jellegzetességeit. Ezért jegyzeteket fűztem a darabhoz abban a reményben is, hogy nemcsak olvasók, de színházi rendezők is fogják forgatni. A jegyzetek kisebb része dramaturgiai momentumokat, nagyobb része a történelmi háttérrel igyekszik megvilágítani.

Balás Piri László

Szindarab a forradalomról*

Lehet-e ma drámát írni 1956-ról? Lehet is, szabad is. Mégis, mintha szerzőink ózdkodnának ettől a témától – nem divatos. Pedig a közönség hálás: az óbudai Térszínházban hosszan tartó vastapssal köszönte meg Hegedős László Rongylabda című darabjának előadását.

Ez a szindarab nem királydráma, nem a kor meghatározó politikusai, hősei ágálnak a színpadon, hanem egyszerű embereket látunk küszködni a sorsukkal, amely vakon, de tévedhetetlen biztonsággal sújt le a jókra, és emeli fel a gonoszokat.

A játék több idősíkon zajlik, jelenideje 1991., a rendszerváltás ígéretes hajnala. Főszereplő a leszázalékolt, elmeháborodott pincérlány, Verácska. Őt a többi, többé-kevésbé normálisnak mondható szereplő nagy együttérzéssel kezeli, hogy miért, az kiderül a történet folyamán. Fontos szereplő még, afféle szürke eminenciás, a tanár úr. Ő az író alteregója, szépen idéz Horatiust, Cicerót, de nem tudja feltartóztatni a lánctalpakon érkező végzetet, nem akadályozhatja meg, hogy Verácska vőlegényét felakasszák, és azt se, hogy a darab elején rongylabdát kergető kiskamaszt fejbe lőjék. Amikor az élettelen kis testet viharkabátban, karján nemzetiszín szalaggal behozzák a színre, az bizony felemelő, könnyfacsaró látvány. De vajon költői túlzás,

---

* Az írás a Magyar Nemzet 2005. december 28-i számában jelent meg. A szerző és a lap engedélyével közöljük az eredeti kézirat szerint.

hatásvadász eszköz-e? Akik akkor éltünk, tudjuk, az ilyen jelenet mindennapos volt, nevezhetjük valóságnak is. Az 56-os forradalom és szabadságharc bármilyen későbbi lenyomatából ez nem hiányozhat.

De hadd beszéljek immár arról a figuráról is, akit én – talán a szerző ellenében is – a színdarab főszereplőjének tekintek. Ő Kádesz, a színlap szerint „közügyi személy több alakban”. Egykori ávós, a darab elején komikus alak, amint pisztolyával hadonászik, de aztán van olyan szövege, van olyan testbeszéd-technikája, amitől bennünk, idősebbekben valami régtől ismerős borzongás támad. Primitív alak, hol van ő Lucifertől, III. Richárdtól, de a mi földhözragadt kis életünkben ő volt az Isten. S a hozzá hasonlók. Elmúlt az ő idejük, de Hegedős László nem engedi, hogy felhőtlenül örvendezhessünk. A színdarab utolsó jelenetében ősz parókában újra felbukkan Kádesz, s az Erőszakellenes Liga frontembereként a megbékélésről szónokol. Nincs igazság, a megváltás bizonytalan időre elhalasztva.

„Tanár úrnak” van egy külön kis játéka a színdarabon belül: néha kellékesért kiált, s van, hogy rászól valamelyik túlbuzgó szereplőre: „ez csak színház”. De Kádeszt nem tudja becsapni, ő nagyon komolyan mondja: „Úgy bezáratom ezt az egész kócerájt, hogy csak na! Majd meglátják.” No, ez az, amit nem szeretnénk meglátni, ez az, amit nem engedhetünk meg.

Bucz Hunor

A rendező naplójából

Hegedős László darabja az önazonosság, a folytonosság, a sorsvállalás drámája. A Rongylabda egy leköszönő nemzedék hagyatéka. Nem kőtábla, az igaz, de nem is aranyborjú. A Rongylabda a történelmet elszenvedők jussa. Az előadásban szereplő rongylabdát maga az író varrta. Én még játszottam rongylabdával, de megcsinálni nem tudtam volna. A színészek csak hírből hallottak róla. Unokáink pedig... A Rongylabda Laci ajándéka a jövőnek.

*

Alaphelyzet, tér és dramaturgia

A cselekmény Estván 60. születésnapjának reggelén és délelőttjén játszódik két ellentétes jelenetsorban. A hosszabbik álom, amely a szünet utáni rész feléig nyúlik. Zaklatott, zilált álom. A rövidebbik, a záró negyed pedig szikár realitás. Estván hajnalig dolgozott, hogy elkészüljön drámájával, hűgának, a balladás Verácskának és gyermekkori barátjának, Lajdónak, a kivégzett 56-os mártírnak tragikus szerelméről. A születésnap családi összejövételre meglepetésnek szánta darabját, de sehogy sem boldogult, pedig átírta, átszerkesztette, kitudja hányadszor. Reggeli bódult álma gyógyír kudarcára: házi bemutatóról álmodik. Művét családja adja elő házuk rögtönzött, színpaddá alakított kertjében. A befejezés, a végkifejlet, a megnyugtató megoldás azonban még álmában is hiányzik, annak ellenére, hogy leghőbb vágya – mert

senkitől és semmitől elvárni nem lehet – történelmi igazságot szolgáltatni hőseinek. Életcélja, biblikus küldetése ez, ahogy maga mondja, idézve a Jelenések könyvét: „Írd le hát, amit láttál, a jelent, és ami ezután történik!” – s majd hozzáfűzi: „ez lehetne az igazi tett. Mert mit ér a tett, ha félúton megáll, ha színre hív megannyi hőst, ám tetemre hívni bűnöst megriad.”

Tetemre hívni a bűnösöket, akik családját, nemzetét megnyomorították, ez űzi, hajszolja a kifulladásig, ez az ő történelmi felelőssége. Az megkülönböztetően megerősíti ebben a hitében, hogy a sors szeszélyeként éppen az ő 60. születésnapján távozik Magyarországról a megszálló szovjet csapatok utolsó egysége is, és evvel, az 56-os forradalom egyik fő követelése, hogy „ruszkik haza”, 35 év múlva bár, de mégis teljesül.

Történelmi igazságtévesre kötelezi őt családi öröksége is. Apját rákosista pribékek verték agyon az ÁVH börtönében. Ő pedig, származása miatt, görög-latin szakos tanárként soha nem taníthatott, műszaki könyvek fordításából kellett családját eltartania. Húgát, Verácskát már fel sem vették egyetemre, kisegítő kávéslány lett, – kis magyar pincérke –, ahogy szerelme, Lajdó becézte. Mindhárman részt vettek az 56-os eseményekben, és a forradalom leverése után is szervezkedtek. A megtorlásban Lajdót kivégezték, Estvánt bebörtönözték.

Lajdó a halálos, Estván az életfogytos és Verácska az áldozatos. Áldozatos, akárcsak Fehér Anna a

balladában, mert ő sem mentheti meg szerelmét, hiába tölti be a zsaroló gyilkosok vágyát. Egész hátralévő életében büntudatának fogja, de lelkiismeretétől gyötörtten is visszavárja kedvesét, és főzi-főzi a felhőkben bujdosni vélt vőlegényének, Lajdónak a kávéját, amit rendre oda is éget. Estván és hűséges felesége, Gyöngyös gondozzák őt keresztényi türelemmel, de nem kevés veszteség árán, hisz mindkét gyermekük jószerével elmenekül otthonról. Solya egy rossz házasságba, Balaj, az öccse, karriert építő nemtelen kapcsolatokba.

Estvánnak van hát épp elég oka, hogy az a bizonyos kizökkent idő a helyére tolódjon. Botcsinálta drámaíróként igyekszik engedelmeskedni erkölcsi parancsának, de a végkifejlet, a megoldás az hiányzik. És erre az álombeli előadás sem ad neki megnyugtató választ, sőt reggeli bódulatából a házi színház brutális berekesztése riasztja fel.

Estván önemésztő muszájírósága végül a záró negyed szikár és kérlelhetetlen realizmusában kap leckét. Leányuk férjéről kiderül, hogy besúgó. III/III-as ügynökként még a családi összejöveletekről is jelentéseket írt. Verácska gyötrődése is véget ér, mert miután a születésnapot köszönteni jött idős, ősz úrban, az Erőszakmentes Liga elnökében felismeri az őt megzsaroló belügyes tisztet, öngyilkos lesz.

Mindezt nem ellensúlyozza, hogy a tékozló gyerekek, Solya és Balaj visszakéredzkednek a szülői házhoz, és az sem, hogy Solya gyermeket vár. Estvánnak

és Gyöngyösnek végre unokája lesz. Lányuk szíve alatt már ott dobog a magzat csöpp szíve, de a történelmi igazságszolgáltatás az elmarad.

Már ennyiből is kitetszik, hogy Hegedős az említett két ellentétes jelenetsorban merőben más dramaturgiát követ. Az első, a hosszabbik, többszörösen epikus héjazatú, szimbólumokat képző és nyitott. A második pedig természetes hétköznapiságában realista és zárt. Az elsőben az álom, azon belül a színdarab és annak rögtönzött előadása Estván pokoljárásának egy-egy bugyra, amit fokoz, hogy író-rendezőként is megéli szereplőinek sorsát. Ez elkerülhetetlen számára, mert a szereplők állapotából, tudatáramából születnek színdarabjának és az előadásnak idővágásai és színváltásai. Ráadásul maga a színházcsinálás az első pillanattól kezdve alkotó eleme a cselekménynek, ami nem csak protestáló lehetőség Hegedős számára, de Estván hamleti tépelődésének is alapul szolgál, mindezt pedig a feketehumor táptalaja, érvényesülhet Hegedős intellektualizmusa, akasztófahumora.

A többszörös héjazat tehát nem valamiféle formai kísérlet, vagy bújócska, hanem Estván állapotából, a Rongylabda alaphelyzetéből nagyon is következik. Estván lelkisége, Hegedős, az író alkotói sorsa és amennyiben van, a nézők történelmi tapasztalata egymást erősítik. Ez a nyitott dramaturgia, a darabon belüli élet és a színházon kívüli lét, a fikció és a valóság szakrális egységét teremti meg.

És ami egyáltalán nem mellékes, ez a többszörös zárójel, a fikció fikciójának fikciója teszi lehetővé az író számára, hogy Estván álmában mintegy 40 év történelmének szilánkjai villanjanak meg, főként az 56-os forradalom és az azt követő megtorlás mozaikjai.

A szereplők tudatáramából felmerülő helyszínek és a gondolattársításokból születő idővágások alig áttekinthető káoszában Estván önreflexiókban és öniróniában gazdag, narratív magatartása és ennek ellentétéként Verácska csendes örülete adnak fogódzót, hogy el ne merüljünk a lelkek forgatagában. A jelképek rendszere és Hegedős szilárd erkölcsi ítélete a támpont, hogy eligazodjunk a képzelet, a vágy, az emlékezés és szorongás labirintusában.

Mindebből következik, hogy a Rongylabda játéktere misztérium színpad. Annak ellenére az, hogy a dráma záró negyede szikár realizmust kíván, sőt talán éppen azért, mert a végkifejlet puritán realizmusa az üres térben kap igazi életet.

Szimbólumok

Hegedős darabjában a szereplők köznapi, minden stilizáltságtól mentes nyelve, a dialógusok természetessége és a monológok közvetlensége, nem egyszer az anekdotikus előadásmód jöllehet szinte kizárja a líra eszközeit, mégis a cselekmény megjelenítésének egyik legfontosabb eszköze a drámai folyamatban kitüntetett szerepet kapó, és az élet paradoxonai által modulált szimbólumrendszer. Estván álmának

előrehaladtával egy-egy tárgy jelentésének rétegei egymásra préselődnek és jelképpé lesznek.

Rongylabda. Krisztián játéka. Kort idéző játékeszköz, az 56-os pesti srácok labdája, a 30-as és 40-es években születettek jelképévé lesz. Jelképe a történelem játékszerévé lett nemzedéknek, de jelképe a civil kurázsinak, a világot elkápráztató teljesítménynek is. Nem véletlen, hogy címadó.

Fehér masni. Verácska hajdísze. A tisztaság, a szerelmi hűség, az örök mennyasszonyosság jelképévé lesz, de a hiánya (az őt meggyalázó Kádesz tépi ki hajából feslettsége bizonyítékaként) Verácska lelkiismeret furdalását, büntudatát is tárgyiasítja.

Egy üveg vörösbor. 56 karácsonyán kapják Estvánék egy öreg paraszt ajándékként, hogy pótolja a sok kifolyt vért. Estván megkereszteli: Szent Pesti Bor. Megfogadják, hogy csak a megszállók kivonulásával bontják fel az üveget. Karácsonyi üzenet, nemzeti egység, a forradalmárok mártíromsága. Íme az eucharisztikus jelkép.

Ugráló szarvasok. Gyöngyös hímzi Estván születésnapjára. A tisztos polgári világ ízlésére vall, de utal a magyarság eredetmondájára is, és ugyanakkor megidézi a „Futtam, mint a szarvasok” József Attiláját is.

Fotó, film. Az áruló Slapaj és a besúgó Sandró eszköze. Slapaj végig fotózza az 56-os eseményeket, a Sztálin szobor ledöntését, a zászlókból a Rákosi-címer kivágását, a tüntetéseket, Krisztián halálát. Ezek a fotók

szolgálnak bizonyítékul Lajdó és Estván ellen. Ezekkel zsarolja Kádesz, a belügyes tiszt Verácskát. Slapaj fia Sandró civilben tévés szerkesztő, egyébként besúgó, Kádesz kampányfőnöke. A média, mint harmadik hatalmi ágazat és az értelmiség árulása. Ezt a jelentést kapják ezek a tárgyak.

Ajtó. Estvánék családi házának kertre nyíló ajtaja. Estván álmában végig zárva. A szereplők mellette, a semmi ködéből bukkannak fel és tűnnek el. Csak a darab záró negyedében nyílik ki. Jelentése a bezártság, a magunkba zárt titok, az álom misztikuma, üzenet, amit nem tudunk elolvasni.

Paradoxonok

- A dráma háromnegyede egy el nem készült darab előadásáról szól, a záró negyed pedig egy születésnap ünnepségről, ami elmarad.

- Estván álmában az idővágások és színváltások a szünetig Verácska képzeletéből, szünet után pedig az egész család kollektív tudattartalmából születnek.

- A megszálló ruszkik kivonulásának napján, a szabadság és függetlenség napján munkásőr segédlettel bezárják a színházat.

- Kádesz, az „átváltozó művész”, ÁVH-s, majd pufajkás, aztán belügyes, végül ligaelnökként hálózati tag. Többször átvedlik, de mégis mindig ugyanaz. Szánalmas kreatúra. Vérengző törpe, kisebbségi tudatának alázatos kiszolgálója. Pirandellói szereplő,

önálló életre kel, még Estván álmába is beleszól. Avval, hogy bezáratja a színházat, kész az ő antiszínháza.

- Krisztián, Estván és Gyöngyös megszületendő unokája, az egyik 56-os tüntetés gyermekhalottja, ruszlik és amcsik ellen tüntető meg nem született gyermek, nem létező múlt, halott jelen, reménytelen jövő. De hős pesti srác és Solya szíve alatt az egyetlen remény. Teljesíthetetlen kötelesség, hisz unokáink sem kaphatják meg a történelmi igazságot.

*

Albert Camus 1957 decemberében, az irodalmi Nobel-díj átvételekor így szól a művész, az író, az értelmiségi feladatáról: „...ma már nem léphet azoknak a szolgálatába, akik a történelmet csinálják, azoknak a szolgálatában áll, akik a történelem szenvedő alanyai...” Arra a kérdésre, hogy „mit tehet a művész a mai világban?” így válaszol: „véget ért *az üldögélő művészek* kora... A művészet, önmagában nyilvánvalóan nem tudja biztosítani azt az újjászületést, amely elhozza az igazságot és a szabadságot. De nélküle ez az újjászületés formátlan lenne, azt mondhatnánk, hogy létre sem jöhet. A kultúra nélkül az a relatív szabadság, amit egy – ha akár tökéletes – társadalom is létre tudna hozni, nem lenne más, mint dzsungel. Ezért van az, hogy minden igazi alkotás egy-egy ajándék a jövőnek.

Albert Camus az 1957-ben átvett Nobel-díj egy részét a bebörtönzött magyar íróknak adományozta. Hegedős László, mint életfogytos Vácott raboskodott.

Nem részesült az adományból, hisz legfeljebb cellatársai tudhatták, hogy verseket ír, hogy költő.

*

A Rongylabda ősbemutatójára több éves műhelymunka eredményeként 2005. novemberében került sor a Térszínházban. Hegedős László 56-ban 20 éves. A bemutató évében 69. Köszönet neki és mindazoknak, élőknek és holtaknak, akik ezt a drámát életre keltették.

Rongylabda
(tragikus színmű két részben)

Kivégzett bajtársaim
emlékére, unokáinknak

ESTVÁN *író, hajdan tanár, éppen hatvan éves*
GYÖNGYÖS *Estván felesége, jó ötvenes,
kedves molett asszony*
VERÁCSKA *Estván húga, Gyöngyössel egyidős*
LAJDÓ *'56-os mártír, Verácska vőlegénye,
harminc körüli*
KÁDESZ *közügyi személy, ha ideges, feje
rángatódzik*
SOLYA *a házaspár lánya, bájos harmincas*
SANDRÓ *Solya férje, nejével egyidős*
BALAJ *Solya öccse*
SLAPAJ *informátor, ugyanaz játssza, aki Sandrót*
KRISZTIÁN *kiskamasz*
KÉT FEGYŐR

Történik

*valahol Pest peremén, Estvánék kiskertes családi
otthonában, 1991 júniusában, egy nappal azelőtt, hogy az
utolsó szovjet megszálló egység is elhagyta
Magyarországot.*

Első rész

A színpadkép álombeli szürreális vízió. A játékeret fekete kulisszák határolják. A hátsó kulisszában vakítóan fehér ajtó, szárnya kifelé nyílik. (Az ajtón senki sem jön be vagy megy ki, hacsak külön utasítás elő nem írja. A szereplők közvetlenül a kulisszák mögül bukkannak elő, és mögöttük tűnnek is el). Vakítóan fehér a többi nagyobb berendezési tárgy is: egy többszemélyes, támlás kerti pad, egy magas kerti virágállvány és egy álló, több akasztós ruhafogas. A padon varrókosár (fonalgombolyag, olló, tű, kis terítőnek készülő, szarvasmintás hímzés van benne, és a mélyén egy szál piros művirág). A virágállványon földdel teli cserépedény, drótból, papírból készült mű ágacskák vannak beletűzdelve. Levélkéikkel az akácfa szárnyalt levelét utánozzák, és együttesen kis zöldellő bokor hatását keltik. A fogason kiskabát és ballonkabát lóg. Itt-ott fakó színű, drótszárú papírvirág mered ki a földből. Egyik sem piros.

GYÖNGYÖS *(bejön, könnyű házi ruhában van. Karján fekete frakk, fején fekete férfikalap, vállán oldalsák. Mindháromat a fogásra akasztja. Cédulát vesz elő, lajstrom szerint számba veszi a fogason lógó kellékeket) Frakk, kalap, oldalsák, ballon és kiskabát. (A földön levő virágokat nézegeti) Ejnye! (A kosárhoz megy, kotorászik benne, végül rátalál a piros művirágra. A többi közé illeszti, majd kapja a kosarat, és kisiet)*

VERÁCSKA *(beszalad, kezében levélkéitől fosztott ágacska. Földhöz vágja) A francba!*

VERÁCSKA mozdulatai fiatalosak, lendületesek.
Homlokára kis frufru kunkorodik, hátul a haját
spárga fogja lófarokba. Pincéröltözékben van.
Pártaszerű bóbítája inkább szürke, mint fehér,
zsebekkel ellátott köténye pecsétes, blúza,
szoknyája kihízott, viseltes, az ötvenes évek
divatját idézi, hátul varrott selyemharisnyáján
több helyütt is széles sávban szalad a szem, fekete
körömcipője kitaposott

(A cseréphez sompolyog, kiránt egy ágacskát, tépdesi róla a levélkéket) Szeret, nem szeret... *(Stb., végül)*
Nem szeret! *(Földhöz vágja a csumát)* A francba! *(Az égre)* Na te felhő, kesze-kusza bárányfelhő, nem szeretsz?
Szégyelld magad Lajdó!¹ *(Magának)* Égi pára, síri párna.
(Az égre) Kegyelem! *(Kirángat a cserépből jó néhány ágacskát, az egyik levélkét kezdi tépdesni, közben kiballag. Sírósan)* Szeret, nem szeret... *(Hangja elhal)*

ESTVÁN *(bejön. Egyáltalán nem öreges, bár kopaszodik. Papucsban, csíkos pizsamában van, alatta tornatrikó. Kinéz arra, amerre VERÁCSKA eltűnt. Fejét csóválja)* Szeret, szeret, hát hogyan szeretne. *(Magának)*
Ha egyszer odafönt van. Vagy azért, mert tudja, mi van, vagy azért, mert nem tudja. *(A fogashoz megy, leveti a pizsamakabátot, felakasztja a fogasra, fölveszi a frakkot, közben tekintete a cserépre esik)* Nahát, már megint kihuzigálta az ágakat. Képtelen nyugton maradni. Lehet így játszani? *(Kiabál)* Kellékes! Ágakat! *(Vár)*
Asszony!

GYÖNGYÖS siet be, nyújtja az ágacskákat ESTVÁNNAK, majd kimegy

Köszönöm. *(A többi mellé tűzdeli az ágacskákat)* Ha június, hát legyen június. Hadd zöldelljen dúsan! Elvégre kilencvenegyét írunk, holnap betöltöm a hatvanat, és! – kimennek a nyavalyások. *(Elégedetten körülhordja tekintetét)* Na, öreg veterán, gyerünk a függöny elé.² *(Nevet)* Hm. Ha lenne. Miből, a nyugdíjamból? Na jó. *(Elindul a rivalda felé, porolgatja, húzogatja a frakkját, megigazítaná a nyakkendőjét. Rádöbben, hogy nincs)* Hű, a nyakkendő! *(A fogashoz megy, keresgél. Magának)* Elfelejtette kikészíteni. *(Kikiabál)* Kellékes, a csokornyakkendő! *(Vár)* Gyöngyös! *(Vár)* Hát, magad uram, ha szolgád nincs – csak feleséged. *(Kisiet ott, ahol bejött)*

VERÁCSKA *(beviharzik. Kezében magasra tartott ágacska, hegyén egyetlen levélke fityeg. Lelkendezik)* Szeret! Szeret! *(Rácsodálkozik a cserépnyi zöldre)* Még a bokor is kizöldült! *(Betűzi az ágat a többi mellé, csókokat dob az égre)* Szeress, szeress, fényes, fényes felhőcském, galambósz kedvesem!³ *(Kifelé figyel, majd riadtan a fülére tapasztja a kezét, fejét rázza, mint aki nem akarja hallani, amit hall)*

Focizó fiúk lármája, amely hamarosan harci zajba, géppisztolyropogásba torkollik

(Jobbra-balra szaladgál, kiáltozik) Hé kölkök! Menjetek máshová kiabálni! Elzavarjátok a felhőmet! *(Az égre)* Lajdó, el ne menj! Már lejöhetsz, megy kifelé az utolsó is. Minden csingilingi cafrangjával együtt! Holnap, bizony ám! Megy abba a davajos ruszki anyácskájába. Nem hiába kiabáltuk, hogy ruszki haza. *(Csend)* Kávét kérsz? *(Huncutkásan)* Nem öntöm rád, ne félj! Terád

dehogysis! *(Körülnéz, hogy nem hallja-e valaki. Hangosan suttogja fölfelé)* Figyelj! Én is hűséges maradtam, hűséges kis magyar pincérke. Le is százalékoltak a kávéházból, mert a komcsikat rögtön felismertem. *(Fennhangon, önfeledten eljátssza)* Még be sem léptek, már vártam, hogy kiabáljon a főúr: „Kávét rendel!” Repültem is ám! Aztán zutty, billent a tálca az ölükbe: „Bocsánat, kedves elvtársúr, borul a stelázsi⁴, kitört a forradalom.” Hú, de nagyokat tudtak káromkodni! *(Nevet)* Az orvos is csak nevetett. És leszazalékolt, mert ő is tudta, hogy forradalom volt és nem ellenforradalom⁵.

Fegyverropogás, lánc talpak csikorgása

(Befogja a fülét. Igyekszik túlkiabálni a hangokat) Na, kérsz kávét? Na, megisszátok Estvással együtt! *(Ideges, föl-alá járkál)* Csak el ne felejtsem, csak el ne felejtsem föltenni! *(Földerül)* Azért is kifogok rajtam! *(Csomót köt a zsebkendőjére)* Így ni! *(Felmutatja a csomót)*

Rongy labda repül a kertbe, VERÁCSKÁT találja el

(Megrázkódik. A földre hulló labdára mered) A francba! *(Az égre)* Megdobtak, Lajdó! Megdobtak! *(Hüppög)*

ESTVÁN jön be, csupasz nyakán fekete csokornyakkendő

(Fel-alá szaladgál, kiabál mintegy a srácoknak) Mi vagyok én, mi? Utca bolondja, mi?!

ESTVÁN Elég már! A prológ jön!

VERÁCSKA *(nem figyel ESTVÁNra)* Ringy-rongy cafka, mi?!

KRISZTIÁN *(bokáját verdeső viharkabátban van, fején svájcisapka. Beszalad, lefőkez. VERÁCSKÁNAK)*
Csókolom. Néni, a labda *(Mutat rá)*

VERÁCSKA Te, kis szemtelen! És ha kipukkasztom?

KRISZTIÁN *(nevet)* Nem lehet, az csak rongylabda.

ESTVÁN *(a gyerekre dobant)* Nem mész ki a színpadról!

KRISZTIÁN Madárijesztő!

VERÁCSKA, ESTVÁN Te! *(Lódulnak a gyerek felé)*

KRISZTIÁN *(elugrik, fut körbe-körbe)* Úgysem tudtok megfogni, álmom vagyunk, a te álmodban járunk, madárijesztő.⁶ Nézd csak! *(Belerúg a labdába, de az nem repül ki, hanem a magasba emelkedik, majd lassan kilibeg a színről)*

VERÁCSKA Né! *(megbabonázva lépeget kifelé a labda után)* Ott repül! Holdvilágban rongyvilág.

Ahogy a labda halad, úgy sötétedik

ESTVÁN *(a rivaldánál áll, fénycsóva hull rá)*
Rongyvilágban óvilág.

Rúgjad, fiú, rúgd csak! Ne félj, rongy az idő!
Még rongyabb feledni. Hány lopva lépő cipő,
mennyi űzött vagy épp sárban tocsogó láb
hány pár zoknit nyűtt el, hogy kerek lett labdád.

Rúgjad, fiú, rúgd csak! Rúgjad azt a rongyot!
Tudd, hogy ő cselez, de hidd, hogy él a grundod!
Ruhádat kinövi egy kajla, hosszú perc,
nevetni fogsz, mikor végre világot versz.

Rúgjad, fiú, rúgd csak! Rúgjad velem együtt!
Kő lesz itt a szavam, nem valami petyhüdt
izé. Épültem én Vergilius könyvé,
s bölcs Horatiuson, megszenvedett ígém
érted hívom színre. Nem fegyvert, nem vitézt
éneklek. Színházam szelídebb hőst idéz.
Hősebb hős, ki napját kínok élén járja,
mégsem táncol másnak. Ha tánc, hát sajátja.

VERÁCSKA *(betáncol a színre. A fénycsóva most őrá esik. Pörög, forog)* Tánc, tánc, sajátja! Tánc, tánc, sajátja! Jaj de igaz, jaj de jó, jaj de szép! *(Megáll. Az ég felé)* Jól mondod, gyönyörűen mondod, ezüst fejú felhőcském!⁷ Szelíd hős a Pincérke, szelíd hős! Ugye, hogy nem vagyok cafka! *(Könyörögve)* Lajdó, mondd, hogy nem!

ESTVÁN Persze, hogy nem!

VERÁCSKA *(ESTVÁNra csodálkozik)* Lajdó?

Kivilágosodik

ESTVÁN *(megértő szeretettel)* Nem, nem, nem! Még Estván. De képzeld, van már közönségünk *(Mutatja)*

VERÁCSKA *(a közönségre mered)* A francba, tényleg! Jaj de jó! Végre egy kis öröm! *(Többször meghajol. A közönségnek)* Szép volt a prolog, ugye?! *(Félénken ESTVÁNNak)* Te, és azt tudod már, hogy mi lesz a darab vége?⁸

ESTVÁN *(magának)* Persze, a végkifejlet. *(VERÁCSKÁnak)* Majd elvállik.

VERÁCSKA (*töpreng*) Akkor honnan tudjam, hogy minek nézek elébe? (*Csend. Eszelősen*) De csak játszom, mi!? Csak játszom a te örömödre, az én bánatomra?! Van szíved kitenni köszömlére? Nem látod, hogy lereped rólam ez a szoknya, hogy már összement a sok mosástól? Eladnál egy... egy kalap sikerért. (*Elneveti magát*) Akarod, hogy kalapozzak? (*Ugrana a fogashoz*)

ESTVÁN Hagyd a kellékeket! (*Szeretettel*) Tudod, az öröm meg a bánat mindig egymásba gabalyodik. Így volt már a Paradicsomban is. Azóta járják összeöllekezve a világot.

VERÁCSKA (*felderül*) Ugye? Mint a szerelmesek. Mint Lajdó meg én! (*Csend*) Olyan szívhez szólóan tudta mondani a prológot.

ESTVÁN Pincérkém, húgocskám, ugye tudod, hogy a prológot én mondtam.

VERÁCSKA (*dühvel*) A francokat mondtad te! (*Csend. Elmélázik*) Különben is, csak Lajdónak vagyok Pincérke. Kis magyar pincérke. (*Tárgyilagosan*) Másnak csak kiegészítő kávéslány lehettem. Na hallod, olyan káderlappal, ami nekünk volt! Ikszes⁹, meg ellenforradalmár, meg... meg...

ESTVÁN nevet

Mi van ezen nevetni való (*Gúnyos nyomatékkal*) tanár úr? Te talán taníthattál? Te, te két lábon járó, magyarul latin szakos vádirat. Hütlenség, rendszerdöntögetés... igen! (*Nebet*) és szobordöntögetés! Még azt is rád varrták. (*A padhoz sétál*) Pedig éppen csak elsétáltunk a

Városliget felé. Néhányan... *(Az ujján számlálgat)* ...
én, az egy, ti ketten – fülig egymásba zúgva –, az kettő...
nem, az három.

*Erősödő tömegmoraj. ESTVÁN kifelé figyel, a
fogashoz megy*

(Nézegeti az ujjait) Szóval, úgy jó tízezren lehettünk.

ESTVÁN Ühüm. *(Felveszi a ballonkabátot és a kalapot)*

Szürkül

VERÁCSKA Persze, magamat is, meg titeket is
beleszámítva. *(Leül, lábát lóbázza)*

ESTVÁN Meg fogsz úgy fázni. Az esték már csípősek!
*(Leveszi a fogasról az oldalsákot, a vállára veti,
leakasztja a kiskabátot is, VERÁCSKÁra teríti, és kimegy)*

VERÁCSKA *(ESTVÁN után kiabál)* Ja, és ott volt az a
nyomorult Slapaj is. De ő nem számít közénk.

SLAPAJ *(a pad mögül bukkan elő Rákosi-címeres
nemzetiszínű zászlóval. Ballonban van – alatta ing és
öltöny nadrág –, fején svájcisapka, nyakában vakus
fényképezőgép)* Dehogynem! *(A zászlót a padnak
támasztja)* A Disz-bizottság is a tüntetőkkel tart,
kislány!¹⁰ *(Megrángatja VERÁCSKA haját)*

VERÁCSKA Akkor húzd le a cipőmet! Ne a hajamat
cibáld! *(A szoknyáját felhúzza, előre nyújtja a lábát)*

SLAPAJ szeme VERÁCSKA lábára tapad

Na, mit bámulsz? Bedagadt a lábam.

SLAPAJ *(elbűvölten dadogja)* Ez csoda!

Verácska Micsoda?

SLAPAJ Mondom, nem csoda. Körömcipőben ekkora gyaloglás után! Legalább húsz kilométert masíroztunk. *(VERÁCSKA elé térdel, megfogja a cipőjét, igyekszik lassan lehúzni)*

VERÁCSKA *(nyögdécselve)* Meg vagy száz évet Petőfitől, meg Bem apótól idáig. Rá még az ácsorgás a Parlament előtt!¹¹ A derekam is kikészült. *(Nagyot nyög)*

SLAPAJ Fáj? *(Keze VERÁCSKA combjára kúszik)* És ez?
Kintről eget verő robaj és hurrá

VERÁCSKA *(lábával hátralöki SLAPAJt. Felugrik, tapsol)* Ledől! Ledől!¹² *(SLAPAJra nevet)* Így jár minden pimasz.

GYÖNGYÖS *(bejön, kezében a kosár. Meghökken)*
Verácska! – De bevettétek magatokat a ligetbe!

VERÁCSKA *(zavarban)* Jé, ez nem a kertünk? Na nem baj! Tudod, Gyöngyös, mi a baj? Az, hogy ez a kis mitugrász *(SLAPAJra mutat)* nem ismeri az anatómiát. Összetévesztette a bokámat a combommal.

SLAPAJ *(nevetve feláll)* Jó vicc, még mihez ne értsen egy újságírótanonc! Szabad egy képet, kislányok? *(Felemeli a fényképezőgépet)*

VERÁCSKA hátat fordít, GYÖNGYÖS szeme elé kapja a kezét, SLAPAJ villant

GYÖNGYÖS A pesti csillaghullást, inkább azt fényképeznéd, Slapajkám! Reggelre már nézheted, egy vörös csillag se marad a helyén. (*VERÁCSKÁnak*) Estvánt nem láttad?

VERÁCSKA Az előbb még ott állt a fogasnál. (*Ijedten*) Te, ezek elmentek. Ő is, a ballon is, meg az oldalzsák is – méghozzá kalapban.

Tömegmoraj, kopácsolás, kiáltozás

GYÖNGYÖS, VERÁCSKA (*egyszerre*) Csak nem történt valami bajuk? (*Leroskadnak a padra, GYÖNGYÖS leteszi a kosarat*)

ESTVÁN (*lélekszakadva fut be. Rajta a kalap, a ballon, meg az oldalzsák*) Pompás este, gyönyörű este! A bolsi szellem pesti teste kilehelte beste lelkét. Vivát!

SLAPAJ Nahát! (*Gúnyosan tapsol*)

ESTVÁN Ne zavard a hírnök szavát! Carpe diem! Carpe libertatem! Élvezzük a percet, órát, kóstolgassunk szabadságot – és! – (*GYÖNGYÖSnek*) szabadon választott édes rabságot. Isten színe előtt, hazánk tisztuló ege alatt (*A cserép felé*) töletek bokrok, (*A fogas felé*) töletek fák (*A közönség felé*), és tőled, fenséges nép, megkérem az én gyöngyöm-galambom, szép magyar Vénuszom kezét. Úrnőm, fogadd kezemből verejtékkel szerzett jegyajándékom. (*Kivesz az oldalzsákból egy bronzdarabot, és GYÖNGYÖS felé nyújtja*) Egy darab a Sztálin-szoborból.

SLAPAJ (*exponál, vaku villan*) Kár, hogy nem hangos felvétel.

ESTVÁN és GYÖNGYÖS megcsókolják egymást

*(Felkapja és meglengeti ESTVÁNÉK felett a zászlót)
Áldásom rátok!*

GYÖNGYÖS, ESTVÁN Rákosi címerével?!¹³
(Egyszerre lökik el a zászlót)

GYÖNGYÖS *(lábára esik a bronzdarab)* Au! A lábam!
(Fogdossa. SLAPAJnak) Itt az áldásod foganatja.

ESTVÁN Fáj?

GYÖNGYÖS Persze hogy fáj! *(Kikapja SLAPAJ kezéből a zászlót, és VERÁCSKA kezébe nyomja)* Fogd! Vágjuk ki azt az átkozott címet! *(A kosárból előveszi az ollót)*

Távoli lövöldözés hallatszik

SLAPAJ *(idegesen toporog)* Megörültetek?! A zászló a Disz-bizottságé.

ESTVÁN *(kiveszi GYÖNGYÖS kezéből az ollót)* Csak volt! Így majd a mienk lesz. *(Kivágja a címet, zsebre teszi az ollót. Közben:)*

SLAPAJ *(lefényképezi ESTVÁNt)* Csak sokat ugráljatok! Süketek vagytok? Majd mindjárt jól a feneketekbe lőnek. *(Kiszalad, majdnem átesik KRISZTIÁNnon, aki ugyanott szalad be)*

KRISZTIÁN Madárijesztő, madárijesztő! *(Megrángatja ESTVÁN karját)* A Rádióhoz! *(Húzná maga után ESTVÁNt)* Lőnek az ávósok!

GYÖNGYÖS Krisztián! Hogy beszélsz a nagyapáddal?

KRISZTIÁN Hú, a nagyi! (*ESTVÁNNak*) Gyere gyorsan!
(*Zászlóstól kiszaladnak*)

GYÖNGYÖS Estván, az olló! (*Kiszalad ESTVÁNÉk után.*
A kosár a padon marad)

VERÁCSKA (gúnyolódva) Még hogy Krisztián, meg nagyi! (*Az oldalzsákba teszi a bronzdarabot. felakasztja a zsákot meg a kiskabátot a fogasra, és visszaül a padra*)

Kivilágosodik

(*Az ujjain számlál*) Én, az egy, a bátyám, meg a sógornóm, az három... (*Kinyújtja a gyűrűsujját is, mutogat rá*) ...négy... (*Töpreng*) Lajdó már a Rádiónál volt... vagy a Kiliánnál?¹⁴... Akkor is! Lajdó az négy. (*Becsukja a kisujját*) Lajdó igazán hozzánk számít. (*Megakad a szeme GYÖNGYÖS kosarában levő hímzésen*) Nahát, hogy ez a Gyöngyös miket hímez! Ugrabugráló szarvasok! (*Kiveszi a hímzést, nézegeti, simogatja. Fölnéz az égre*) Szarvas jön majd csodát tenni, / hús tisztáson megpihenni.

ESTVÁN (*az ajtó mellett kilép*) Idézet tőlem. Hogyhogy eszedbe jutott?

VERÁCSKA (*háta mögé dugja a hímzést*) El ne mondd az egészet!

ESTVÁN Mit dugdosol, arany húgom?

VERÁCSKA (*a kosárba gyömöszöli a hímzést*) Nem kell mindent észrevenni! (*Éllet*) De az biztos, hogy nem Lajdó születésnapjára készül. Majd ülhetek mellette kéz a kézben.

ESTVÁN a fogasra akasztja a kalapot és a ballont

Úgy, úgy! Szögre akasztva a forradalmat, aztán álmódzhattok a terítőcskét simogatva. *(Mély hangon)*
Édesem, fiú legyen vagy lány az első unokánk?
(Sipítózva) Nekem mindegy, csak már lenne. *(Mély hangon)* Hogy hívják majd? Krisztiánnak?

ESTVÁN Ejnye már, de csipkelődős kedvedben vagy.
(Leveti a csokornyakkendőt és a frakkot)

VERÁCSKA A frakkot igazán kölcsön adhattad volna
Lajdónak, hogy abban mondja a prológot.

GYÖNGYÖS *(bejön, leakasztja a fogasról a pizsamakabátot)* Estván, megfázol!

ESTVÁN Verácska! A prológot én mondtam.

VERÁCSKA *(felugrik)* Nem!

ESTVÁN De igen!

VERÁCSKA *(zokog)* De nem!

GYÖNGYÖS *(VERÁCSKÁnak)* Lajdó halott. –
Kivégezték.¹⁵ Ötvenkilencben kivégezték. *(Feladja ESTVÁNra a pizsamakabátot, majd leül a padra, előveszi a hímzést, keresgél)*

VERÁCSKA *(ESTVÁNNak)* Lajdó csak volt halott!
Lajdó igenis él! Bíróságilag fel van támasztva. Ne gondold, hogy csak a te ítéleted van eltörölve.¹⁶ Hogy csak az ilyen kis életfogytosoké.

GYÖNGYÖS *(felnéz)* Az ollómat nem láttátok?
(Tovább keresgél)

VERÁCSKA Nem hagyom abba. Igenis, minden ötvenhatos ítélete semmis! Annyira nem lehet hazug ez a nyomorék rendszerváltozás, hogy Lajdót ki merje hagyni csak azért, mert felakasztották. Tehet ő arról, hogy az elvtársak hullákat akartak gyártani? Emberáldozat a nagy szovjet Molochnak?¹⁷ *(A pakolászó GYÖNGYÖSnek)* Mért nem figyelsz?! Ti engem teljesen hülyének néztetek! *(ESTVÁNNak)* Add már oda neki az ollót! *(A fogas felé mutat)* A ballon zsebébe titted, amikor kivágtad a címet.

ESTVÁN Tényleg! Látod, engem is megzavar ez a cikkcakkos történelem. *(A fogashoz megy, a ballon zsebéből kivesszi az ollót, és nejének adja)*

GYÖNGYÖS *fonalat vág, befűz, híméz*

VERÁCSKA *(ESTVÁNNak)* Na látod. Azért ne légy úgy megrémülve! Semmi baja Lajdónak, minden nap beszélek vele. Csak egy kicsit, megöszült. Te is beleöszültél volna egy akasztásba.¹⁸ Sajnos még bujkálnia kell. Minden bokorban szovjet laktanya van,¹⁹ az ágakon besúgók csiripelnek. Jól el van ő a felhők között. *(Csend)* Emlékszel? Együtt tanultuk ki az illegalitást. Még decemberben is dalolva gyártottuk a röpcédulákat, pedig statárium volt. Majd előbújik a barátod, ha akar. Csak nehogy itt maradjon az a szovjet elvtársgenerális. Még képes új csapatokat hozni.

GYÖNGYÖS Megy, megy a tábornok úr, ne félj – virágcsokorral a kezében.

VERÁCSKA Mondták azt már ötvenhatban is, aztán jöttek, miközben mentek.²⁰ De annyi szent, hogy Lajdó még egyszer nem fog fegyvert, többet nem lesz

parancsnok! Dehogyan engedem. Összeházasodunk és kész. Épp eleget szenvedett. *(Felsír)* Lóg a kötél, rúgkapál torkában az élet, kapaszkodik belém: segíts! segíts! – de hiába, hiába... Minden hiába, csak a gyalázat maradt.

ESTVÁN Húgocskám, ne öld magad!

VERÁCSKA Hát ki más? Azt a júdás Slapajt öljem?

GYÖNGYÖS Megérdemelné. Mért adott fel benneteket!

VERÁCSKA Meggebedt már nélkülem is, nem vagyok én gyilkos, mint ezek. *(Csend)* Csak ilyen picikét vétkes. *(Mutatja a körmén. ESTVÁNNak)* Meg buta, meg..., meg...

ESTVÁN Áldozatos.

VERÁCSKA *(megnyugszik)* De azért Lajdónak el ne áruljátok, hogy hol maradt a fehér masnim. *(A közönség felé mutat)* Még nekik sem. *(Csend)* Szeret? Nem szeret? Szeret? Stb. *(Az ujjain mutogatja, majd a cseréphez szalad, hogy ágat húzzon ki)*

ESTVÁN *(odaugrik)* A díszletet hagyd! – Persze hogy szeret.

VERÁCSKA És szerinted, Gyöngyös?

GYÖNGYÖS Azóta jobban szeret.

VERÁCSKA *(jókedve kerekedik)* Akkor csak hímezz! *(ESTVÁNNak)* Te meg..., te meg... írd valami vidám végmicsodát! Légy már te is boldog! Már nem műszaki könyveket kell fordítanod!

ESTVÁN Na még csak az hiányozna! Azok a bikkfanyelvű szövegek! A betűhányás jött rám tőlük minden éjszaka. De szívesen tanítottam volna helyette! Aranykori költőket! Horatiust, aki még a dörgedelmeit is alkaioszi strófákban zengte ad populum Romanum – szóval a rómaiaknak:

Polgár, atyáid vétke fejedre szállt.
Jaj, veszni fogsz, ha újra nem ékesítsz
hajlékot égi pártfogóknak,
s füstben enyészik a szentek arca.²¹

Aztán a klasszikus szónoklatok! Ciceró! *(Mint aki a római szenátusban szónokol)* Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra?²² Meddig fogsz még visszaélni a mi türelmünkkel...

Vad csengetés. GYÖNGYÖS abbahagyja a himzést, VERÁCSKA a sógornőjéhez bújik

KÁDESZ *(berobban a fogasnál. Harminc körülének látszik. Pufajkás²³ öltözékben van századosi rangjelzéssel: pufajka, katonanadrág, barna félcipő, katonatiszti tányérsapka, derékszj, antantszj és pisztolytáska, benne pisztoly. Üvölt, gumibottal hadonászik)* Kuss!

ESTVÁN Mi baj, fiam? *(A többieknek)* Nyugalom! *(KÁDESZnek)* Csak azt mondtam, hogy Catilina. Quem ad finem sese effrenata iactabit audacia?²⁴ Meddig fogsz még hetvenkedni, te féktelen *(Megnyomja a szót)* Catilina? Na ki mondta, mikor mondta, mért mondta? *(Vár)*

KÁDESZ bámul, ráng

Ciceró, te fafejű, a köztársaság védelmében. Több mint kétezer éve. Tűnj a szemem elől!

KÁDESZ eltűnik

O tempora! O mores!²⁵ Micsoda idők, micsoda erkölcsök, hogy ez a semmire kellő, ez a Kádesz még mindig előbukkanhat!

VERÁCSKA *(eszélősen nevet)* Én tudtam! Kádesz marad! Csak a ruszkik masíroznak ki, nem ezek. Majd átöltöznek a pufajkások! Várjatok csak, lesz még nekünk! *(Feláll, díszlépést utánoz)* Aki nem lép egyszerre, nem kap rétest reggelre!

GYÖNGYÖS *(nevet)* Estére, te! *(Tovább hímez)*

VERÁCSKA Igenis reggelre! Az jobban rímel, kérdezd meg Estvánt! És csak ne neved! Nézz oda, a felhőkre! Szél lesz, vörösbe borul az ég alja, Lajdó szeméből könny csorog. – Ne mondd, hogy képzelődöm!

GYÖNGYÖS *(hogyan elterelje VERÁCSKA figyelmét)* Egy kis eső valóban elkelne. Igaz, Estván? Tényleg bosszantó, hogy szárazon viszi el a ruszki. Nem úgy, mint ötvenhatban. Túlontúl is szárazon, én mondom.

ESTVÁN A szemetjüket is mi takarítjuk el.²⁶

GYÖNGYÖS Az. A saját zsebünkre. Én bizony a lakbért is kifizetném velük, ki én, mind a negyvenöt évnyi ideiglenes bentlakásért. Hát nem, Estván? Mind a százezer ideiglenes itt tartózkodó után.²⁷

VERÁCSKA Hülyének néztek már megint?! Én nem a ruszkiokról beszéltem. *(Hisztérikusan ütlegeli ESTVÁNT,*

aki mozdulatlanul tűri) Mért nem csináltok már valamit?! Elönt bennünket a moslék! Arra vársz, hogy megint Lajdó füttyentsen? Nekem már elég volt! *(Karja lelohad, a mozdulatlan ESTVÁnt bámulja)* Hé! Egyszer már elmaradt az esküvőnk, én nem engedem őt még egyszer kivégezni! *(GYÖNGYÖSnek)* Te, ennek aztán füttyenthetnének. Kóvályog az ihlettől, mint ködben a megcsapott légy. *(Megborzong)* Te, ennek a végkifejleten jár az agya. *(Csend. Sír)* Istenem, Istenem... *(A szemét törli, markolássza a zsebkendőjét. Felkiált)* A csomó! Látjátok? A csomó! *(Mutatja a zsebkendőjén levő csomót. Vidáman)* Megyek Lajdónak kávéfőzni!

GYÖNGYÖS *(felnéz)* Gyere inkább virágot szedni!

VERÁCSKA Lekókad a kezemben, mire visszajövök.
(Menne kifelé)

ESTVÁN Verácska! Az előadással mi lesz?!

VERÁCSKA *(megáll)* Kókadj le te is! Horatiusszal, meg a daraboddal együtt! Azt hiszed, érdekelnek valakit a klasszikus verseid, meg a mi ötvenhatunk? Úgy kell nekik, mint ördögnek a feszület. Bizony ám, a gyerekeid sem kivételek!

GYÖNGYÖS *(az ujjába bök)* Aú, az ujjam!

VERÁCSKA *(gúnyosan)* Na mi van? Beléd szaladt a tű?
(Kiszalad)

BALAJ *(besétál. Kopott farmerban van. Vezetékes telefonkagylóba beszél. A vezeték szabadon lóg)* Jó, jó...

GYÖNGYÖS *(boldogan)* Balaj, kisfiam!

BALAJ *(befogja a mikrofont)* Telefonálok, öreglány.

GYÖNGYÖS Nahát! *(ESTVÁNNak)* Figyeled a fiadat?
Már az anyját sem ismeri meg.

ESTVÁN leül GYÖNGYÖS mellé. BALAJT figyelik

BALAJ Hallom, hallom... Mondtam már, hogy megyek.
Tudod mi van, muszáj tájékozódni... *(Idegesen nézelődik)* Jaj, szivi, hagyd ezt a lemezt! Előbb válj el a férjedtől!... Mit tudom én, nézd addig a tévét, csinálj jégkockát!... Dehogy orosz vodkát, lengyelt!...

ESTVÁN *(GYÖNGYÖSnek)* Valami csak maradt ötvenhatból.

BALAJ *(a telefonba)* Na szia, majd megyek. *(A kagylót a virágállványra akasztja. Szembefordul a közönséggel. Magának darálja, közben mutogat)* Elöttem van észak, hátam mögött dél, balról a nap nyugszik, jobbról pedig kél. *(Karja lehanyatlik, töpreng)* És ha megfordulok? *(Háta mögé mutat)* Elöttem van észak? *(A közönség felé mutat)* Hátam mögött dél? *(Fejét csóválja. ESTVÁNNak)* Bocs, öregúr!

ESTVÁN *(körülnéz. GYÖNGYÖSnek)* Kinek szóltak?

BALAJ *(megütögeti ESTVÁN vállát)* Már elnézést, megmondaná, most merre van észak? *(Csend)* Na csak azért, mert akkor tudnám, hogy merre van a jobb, meg a bal. Melyik keleten és melyik nyugaton. *(Körbemutat)* Hülyemód át van itt rendezve az egész. Mint valami vidéki színpad. Na nem mintha eddig nem az lett volna.

GYÖNGYÖS sírva fakad

Jaj nénikém, most mért sír?

ESTVÁN *(nehezen türtőzteti magát)* Oda se neki, fiatalember! Túlérzékeny a feleségem. Tudja, az ő korában ugyancsak kízóak tudnak lenni az égtájak, ráadásul körül vagyunk velük véve. Majd megérzi maga is, hogy mennyire! *(Feláll. Igen ingerült)* Gondolom, most is arra van észak, amerre volt. Sőt, mit mondjak? A többi égtáj sem igen változott. Alászolgája! *(Kisiet)*

BALAJ Na, most aztán ki vagyok segítve!

GYÖNGYÖS *(folytatja a hímzést)* Ne haragudjon az uramra, csak a féltés beszél belőle, a rossz előérzet. Tudja, lelkem, ha az ember szeret valakit...

BALAJ *(legyint)* Szeretet, szeretet...

GYÖNGYÖS Mért? Én is megéreztem, ha a páromat baj érte a börtönben. Megálmodtam én a nagy váci éhségstrájkot is. Talán hallott róla, az ötvenhatos elitéltek lázadtak fel. Hatvanban vagy hatvanegyben?²⁸ Már nem is tudom.

BALAJ *(toporog)* Nem is fontos! Inkább...

GYÖNGYÖS De azt tudom, hogy lett aztán felfordulás odabent: nyomozás, Fő utca²⁹, meg büntetőbörtön! Egy évig meg sem látogathattam a vőlegényemet, levelet sem írhattunk egymásnak. De legalább felhívták magukra a figyelmet. Még az ENSZ-ét is. Hogy mennyit sírtam, de mennyit.

BALAJ Kit érdekel már az ENSZ, meg főleg a múlt nyavalyája! Elég nyavalya lesz nekem, ha holnap

összekeverem a jobbot a ballal. Könnyen szarba léphetek!

GYÖNGYÖS *(megáll kezében a tű)* Balaj, kisfiam, hogy beszélsz? Kitől tanultad ezt a modort?

BALAJ *(GYÖNGYÖSre csodálkozik)* Anya, te vagy az?!

GYÖNGYÖS Hát persze.

VERÁCSKA *(hátról beszalad, egyenesen BALAJ nyakába)* Szegény kis Balaj, már megint nevelnek, ugye?

BALAJ Tényleg itthon vagyok! *(VERÁCSKA arcára cuppant)*

VERÁCSKA Örülj neki, drágaságom! Majd én vigyázok rád. Már tudok magamra is, meg a kávéfőzőre is.

GYÖNGYÖS *(ledobja a hímzést)* Atyaisten, megint a kávé! *(Kiszalad)*

VERÁCSKA Lajdó úgy örült. Beöntöttem a termoszba és feldobtam neki a felhőbe. El ne árulj!

BALAJ Jaj, dehogy.

VERÁCSKA Ej, ej, hogy mért is kellett elköltöznöd hazulról?

BALAJ *(szelíden eltolja magától VERÁCSKÁT)* Féltem, hogy agyonszeret az a bolondos nagynéném.

VERÁCSKA *(feldühödik)* Te, kis normális! Tudom ám, hogy mért költöztél Solyáékhoz! Kellett neked is a szocialista összeköttetés, mint a nővérednek. Az kellett nektek!

BALAJ Helyben vagyunk.

SLAPAJ lép be. A fogasnál SANDRÓVÁ vedlik: ingre, nadrágra vetkőzik, felakasztja a svájcisapkát, a fényképezőgépet és a ballont

VERÁCSKA Ágyba pisiltél volna, mi, ha nem operatőrnek tanulhatsz. Pont Sandró piszkos szerkesztőségében.

SANDRÓ *(nevet)* Hahó, szépséges Pincérke, hahó! *(Derékon kapja, megpörgeti VERÁCSKÁT)* Honnan tudod, hogy nincs takarítónőnk?

VERÁCSKA *(nevet)* Ne, te, ne!

SANDRÓ *(lehuppantja VERÁCSKÁT)* Adnék is neked munkát szívesen, ha nem lennél ennyire szexis. Még el találnád csavarni a szerkesztőség fejét.

VERÁCSKA Ne udvarolj! Nekem csak ne udvarolj! Épp elég, hogy azt az ártatlan kis Solyát elcsábítottad.

SOLYA *(betoppan, karján fekete berlinerkendő. Hátról lepi meg VERÁCSKÁT)* Sandró engem?!

VERÁCSKA Jaj! Solya! A frászt hozod rám, gyöngyvirágom.

SOLYA Te meg lebecsülsz, drága nénikém. – Sziasztok! *(Puszt nyom nagynénje arcára. SANDRÓnak)* Na mondd csak szépen, ki futott ki után? Ha tudtam volna, hogy ez hová vezet! *(BALAJnak)* A jelmezem hová tegyem?³⁰

BALAJ *(a fogasra mutat)* Akaszd a többihez.

SOLYA *(miközben a fogásra akasztja a kendőt)*
Elhoztam, ha már elszalajtottak, nemigen érnék vissza a következő jelenésemre, nem otthonról fogok jönni. *(SANDRÓnak)* Figyelj, fafej! A Parlamentből kerestek, épp az ingeidet teregettem. Üzenik, hogy menj fel hozzájuk, ha itt leszerepeltél. Választási kampány, vagy ilyesmi.

BALAJ *(SANDRÓnak)* Nocsak, de hamar kezdtek kampányolni! Mikor lesz még helyhatósági!

SANDRÓ Soha sincs elég korán. Jobb lenne, ha te is visszaszédelegnél a stúdióba.

VERÁCSKA Ne hallgass a sógorodra! Szalagra tekerné a világot, hogy megvágja, kivágja, átvágja, nehogy megbújjon benne az igazság. *(SANDRÓnak)* Tűnj is el a színpadról! Te, te Slapaj fia! Slapaj volt az apád, nem?

SOLYA Hagyd békén, hadd játssza a szerepeit!

VERÁCSKA Menj haza te is, mosd a férjed szennyesét! *(BALAJra mutat)* Meg ezét a teszetosza lakliét.

BALAJ Lekopnál végre rólunk?! Inkább a masniddal törődj! Kiugrik a hősöd a sírjából, ha megtudja, hol felejtetted azt a rongyot.

VERÁCSKA megdermed

SOLYA Balaj!

ESTVÁN *(a szín egyik oldaláról toppan be)* Balaj!

GYÖNGYÖS *(a szín másik oldalánál jelenik meg)*
Balaj! *(VERÁCSKA felé tárja karját)* Verácska!

VERÁCSKA *(zokog)* Csak tapossatok! *(GYÖNGYÖST félrelökve kiszalad)*

SOLYA Nyugodj meg! *(Kiszalad nagynénje után)*

BALAJ Mi van? Felrobbant a családi fészek? *(Csend)*

SANDRÓ *(kis mosolyt nyom el)* Ha mindjárt dinamitot hajítanak bele!

BALAJ *(ESTVÁNNak)* Ő piszkált engem.

ESTVÁN Ne a szerencsétlen nénikéden töltsd ki a tehetetlen dühödet. A Duna sodrával, azzal fordulj szembe! Pest környékén úgy találni meg északot. Nem erre tanítottalak?

BALAJ Apa, ne kísérts! Jó vicc, még hogy a Duna! Pont te mondd? Szerinted nem is marad belőle semmi. Mohács, Trianon, Bős a felét fölzabálta, a többit meg majd privatizálják. Nem?

GYÖNGYÖS Hagyjátok abba! *(Leül, himez, de figyel)*

BALAJ Hát ez az! Mindig abbahagyták. Csak az a nagy szátok van, apa. Odavagytok azokkal a szabadságharcaitokkal, meg forradalmaitokkal, hősökkel, lajdókkal. Mindig ráfaragtatok. Mért nem hoztátok ide a Rajnát vagy a Szajnát, de legalább vissza a Marost, a Kőrösöket meg a Szamosokat!

SANDRÓ Csigavér, fiú! Ez már tisztára nacionalista duma!

BALAJ Hagyj lógva te is! Te sem tudsz mást, csak bélyegezni. Nem tetszik ez? Nem tetszik az? Sebaj, puff a stempli: sovinizta, szélső jobb, fasiszta, antiszemita. Érdekel is, hogy kérdezik, állítják, meg hogy igaz-e vagy

sem, amit mondanak. Mindig csak az a jó, amit ti szavaltok. És mindegy, hogy kinek a fenekébe bújva.

ESTVÁN Kezdesz tájolódni, fiam!

SANDRÓ (*ESTVÁNNak*) Folyton félre vagyok magyarázva. De ettől még nem fullad belém az örökös jobbító szándék. Papa, vegyétek már észre: a ti forradalmatok holnap beteljesedik. Mit akartok még? A többi már a jövő. Hogy végre enni, inni, gyarapodni – élni lehessen! (*Hatásszünet*) Nyugalom kell, nemzeti megbékélés. És éppen te milyen hitelesen hirdethetnéd! A te tolladdal, a te képességeddel, a te ötvenhatos hátereddel!

ESTVÁN A választási kampányodban, ugye?!

GYÖNGYÖS (*felnéz a himzésből. Gúnyosan*) Tévészár lehetnél, papa!

VERÁCSKA viharzik be, nyomában SOLYA, aki hiába igyekszik visszafogni nagynénjét

VERÁCSKA (*SANDRÓnak*) És én az áldozati galamb, igaz? Meg is sütnél peccsenyének, mi? Sört, virslit, zsömlét ne szolgáljak fel hozzám? Gyere, gyere, hülye magyar, betömjük a szádat, nehogy kibuggyanjon rajta a Himnusz! Azt hiszed, egy kis pia, egy kis zaba, és máris elfelejtjük, hogy milyen volt a balsors? Ihaj-csuhaj, csókold meg az elvtársurak fenekét! Még a végén térden állva megköszönöm, hogy Lajdót kivégezték. (*Kifullad, levegő után kapkod*)

SOLYA *(átöleli a nagynénjét)* Jól van, jól van. Senki nem kér tőled újabb áldozatot. – Apa, hagyjuk már ezt a színházadit, ez a darab még úgysem kész.

ESTVÁN Osztályozol, tanárnő?

SOLYA Ugyan, apa! *(VERÁCSKÁhoz. Közben vezetné kifelé)* Verácska néni visszasétál szépen pihenni. A közönségnek majd megmagyarázzuk, hogy ez egy hipermodern, interaktív színház, lehet otthon folytatni.

VERÁCSKA *(lecövekel)* Hülye. A tanári diplomáddal együtt. *(A közönségnek)* Folytatjuk.

SANDRÓ Te? Ebben a harisnyában? Már nincs is rajta szem, mind fölszaladt a fenekedig. Körülrohög a közönség!

VERÁCSKA *(meghökken)* Mi? *(Nézegeti a lábát)* A francba! Tényleg. *(Csend. Felderül)* Játsszom harisnya nélkül. *(Leveszi a harisnyáját, visszabújik a cipőjébe)*

KRISZTIÁN *(beszalad)* El ne tessék dobni! Kell a rongylabdámhoz!

GYÖNGYÖS *(a vászonba szúrja a tűt)* Úristen, Krisztián, hogy nézel ki? Mit szól apád?

KRISZTIÁN *(odaveti)* Felrobban, ha megtudja, hogy meg fogok születni.

GYÖNGYÖS tovább hímez, de figyel
(VERÁCSKÁnak) Tetszik látni? *(Zsebéből szétrúgott rongylabdát húz elő)* Szétment, kijön a bele.

BALAJ *(felcsillan a szeme)* Sebaj gyerek! Adunk neki új bőrt. Jobb lesz, mint volt. *(Venné el VERÁCSKÁTól a harisnyát)*

VERÁCSKA Hogyne, hogy megdobjon!

ESTVÁN Nocsak, Balaj!

KRISZTIÁN Becs' szavamra nem! (*BALAJnak*) Meg tudom csinálni, szaladok vissza a srácokhoz, mi is megyünk ám tüntetni.

VERÁCSKA (*lelkesen*) Vidd, csak vidd! (*Odaadja a harisnyát*)

KRISZTIÁN (*lobogtatja a harisnyát*) Amcsik haza! Amcsik haza!

VERÁCSKA Talán ruszkik haza!

KRISZTIÁN Az a huszadik században volt.

GYÖNGYÖS (*SOLYÁnak*) Okos kölök. Elkelve nálatok is egy ilyen kis vagány.

SANDRÓ (*SOLYÁnak*) Inkább egy kutya, aranyom. Az kevesebbe kerül.

KRISZTIÁN Ez meg semmibe! (*Bokán rúgja SANDRÓt, és kiszalad*) Amcsik haza!

SANDRÓ (*a lábához kap*) Fasiszta csibész!

BALAJ Puff a pecsét!

SANDRÓ (*fogdossa a bokáját*) Az írmagját is kikapartatnám mindnek. (*Béna csened*) Bocs', köztetek mindenki megkergül. Nektek semmi sem jó. Már meg ki ellen heccelitek még a kölköket is?! Na ja, az átkosban tényleg történtek csúnya dolgok veletek.

SANDRÓ a fogashoz biceg, hogy SLAPAJNAK öltözzék, közben mondja, mondja:

De azért nem kóser így! Nyugalomság, hadd forduljon csendben a szekérekénk! *(Fölveszi a svájcisapkát, igazgatja)* Tőlem akár maradhat is bakon a bakó. *(Vigyorog)* Jó szójáték mi?

ESTVÁN Szívbe markoló.

Türelmetlen, hosszan tartó csengetés. GYÖNGYÖS a kosárba gyömöszöli a hímzést, SANDRÓ magára kapkodja a ballont meg a fényképezőgépet, és a fogasnál megbújik. VERÁCSKA felsikolt, ESTVÁN befogja húga száját, de az kitepi magát bátyja kezéből, és hol erre, hol arra akar kifutni

GYÖNGYÖS *(felkapja a kosarat, megragadja ESTVÁN kezét, vonja kifele, de megtorpan: visszaszól a gyerekeinek)* Solya, Balaj, üljetek a nézőtérre! *(ESTVÁNNal együtt kisiet)*

SOLYA, BALAJ a nézőtérre szalad. Újabb csengőroham. VERÁCSKA a fogasról lekapja a kendőt, magára borítja, és a földre kuporodik

KÁDESZ *(kintről)* Kinyitni! *(Szünet)* Kinyitni!

VERÁCSKA *(a kendő alól kiabál)* Nyitva van!

KÁDESZ *(pisztolyt szegezve beront a fogas mögül)* Fasiszta banda! A kezemben vagytok! *(Körülnéz, karja lekonyul)* Nincs itt senki. *(Kifelé)* Slapaj! Kint sincs senki? *(Csend. Vár, majd a pisztolyt a fogas felé fordítja)* Jöjjön már be, nehogy disszidáljon megint!

SLAPAJ *(előbújik, feltartott kézzel megy KÁDESZ felé)*
Le ne lőjön, százados úr! Visszajöttem én Ausztriából is,
nem hogy innen a fogastól!³¹

KÁDESZ *(elteszi a pisztolyt)* Jött volna a fenét, ha rá
nem beszéljük. Hol vannak a bűntársai?

SLAPAJ A rábeszélés enyhe kifejezés – ha szabad
megjegyezni –, a bűntárs meg túl erős. Nem én
ajánlottam fel a cégnek a felvételeimet? Tisztára grátisz,
csak úgy, szocialista hazafias kötelességből.

KÁDESZ A rossebet! Beszarásból. Vitte volna őket
Amerikába. Lázítani! *(Magyar kiejtéssel)* A Life-
magazinhoz.³²

SLAPAJ Lájf, százados úr, lájf, mint élet.

KÁDESZ Ne oktasson, ember! *(Ismét SLAPAJra fogja
a pisztolyt)* Letartóztassam fegyveres szervezkedésben
való részvételért?!

SLAPAJ *(mint a fába szorult féreg)* De százados úr! Én
csak befurakodtam az ellenforradalmár banditák közé.
Lenne most a maga kezében bizonyíték? Figyeljen!
Elmegyek én tanúnak is, azt vallok, amit csak a százados
úr akar. Sőt, írok én olyan vérlázító cikkeket
feketelistákról, lincselésekről, hogy szem nem marad
szárazon, kéz nem marad vértelenül!³³

KÁDESZ *(leereszti a pisztolyt)* Nohát, csak meglódul
az esze!

SLAPAJ *(felbátorodik)* Főleg akkor, ha biztonságban
leszünk mindannyian. Már úgy értem, én esetleg egy

szerkesztői székben, az olyan Lajdó-féle fasiszták meg, ugye, odabent a hűvösön, ahogy mondani szokás.

KÁDESZ Nagy franc maga, Slapaj! *(Kiköp)* Na mondja akkor, hol vannak azok a fasiszták?

SLAPAJ Szervezkednek. Majd én kiugratom őket. Figyelje! *(Az ajtó felé kiált)* Tanár úr, elhoztam a röpcédulákat, lehet terjeszteni.

VERÁCSKA *(a kendő alól)* Szemét áruló!

KÁDESZ *(a hang irányába fordítja a pisztolyt, de ESTVÁNNal találja magát szembe)* Ki vagy?

ESTVÁN A szerző.

KÁDESZ Ejnye, tanár úr! Még szerző is? *(Csend)* Na és kappanhangon sikongatunk? Leülni!

ESTVÁN leül

Figyeli, Slapaj? Ez máris csíkosba vágta magát.³⁴

GYÖNGYÖS *(bejön, kezében a kosár)* Pizsamába, kedveském. *(Lenyomja az ESTVÁNra szegezett pisztolyt)* Le ne löje már! *(Leteszi a kosarat a padra)*

KÁDESZ *(GYÖNGYÖSre fogja a pisztolyt)* Szóval itt sikongattunk.

VERÁCSKA *(fellebbenti a kendőt)* Nem is ő volt.

KÁDESZ Az anyja! *(A kendőre fogja a pisztolyt)* Figyeli, Slapaj? Sötétben bujkáló ellenforradalmár.³⁵ *(Lerántja a kendőt)* Le vagy leplezve!

SLAPAJ Nini, a lábfájós kislány!

KÁDESZ Ne ismerkedjen, a keservit! (*VERÁCSKÁnak*)
Felállni! Hol van a fegyver?

VERÁCSKA Magánál, süket Kádár-huszár³⁶

KÁDESZ (*ráng*) Mi vagyok én?!

GYÖNGYÖS (*közéjük lép*) Ne idegeskedjen annyira, százados úr! A lámpalázat le lehet küzdeni. Mindannyian tudjuk, nehéz szerep a magáé. Óhajt egy szál virágot? (*Felveszi a földről a piros művirágot, nyújtja a meghökken, húzódozó KÁDESZnek*) Vegye csak el! Igazán jól csinálja.

KÁDESZ (*vigyorog, elveszi a virágot*) Csináltam én még jobban is! (*Elteszi a pisztolyt, a derékszij mögé tűzi a virágot*)

GYÖNGYÖS leül, hímez

Emlékszek, egyszer, még fiatal ávós koromba' épp munkaversenybe' voltunk a cégnél, aztán pont a kezelésembe volt utalva egy horthysta tiszt. Olyan jól tudtam verni, de olyan jól! Csak úgy csurgott rólam a víz. (*Meglóbálja a gumibotot*) Tudják, ezzel a talp alá valóval,³⁷ amit maguk ellenforradalmárok Kádár-kolbásznak titulálnak. (*Ráng*) Piszkosul fárasztó meló volt ám. Órákon át csapkodni a gumibottal.³⁸ Tiszta izomláz. De megérte! Nem véletlen, hogy megkaptam a káderirtó³⁹ szakmunkás kitüntető címet. Mondhatják akár rövidítve is, csak így egyszerűen, hogy aszondja: Kádesz.

GYÖNGYÖS Ó, mondogatjuk eleget. És ez sem véletlen. Az uram adományozta magának a Kádesz címet.

ESTVÁN Bizony, maga lesz a színdarabom egyik hőse – az apám emlékére. Merthogy ő volt az a horthysta tiszt.

KÁDESZ Nahát! Lássá, ez szép magától. Még hőst is csinált belőlem. *(Póz)* Slapaj! Fénykép!

SLAPAJ lefényképezi KÁDESZT

(ESTVÁNNak) Nem is olyan átalkodott anticociális maga. Van toleranciája.⁴⁰ Én mindig mondtam az elvtársaknak, hogy lesz itten megbékélés. De azt is azér' meg köll mondani, konok egy ember volt a kedves papa. Az istennek sem tudtam kiverni belőle a koncepciót.⁴¹ Pedig ordított ám rendesen. *(Kiveszi a virágot, beleszagol)* Ó, azok a szép idők! Micsoda illat! *(Sóhajt, visszatűzi a virágot, ráng)* Régen volt, még úgy ötven táján. Most már? Ötvenhétbe'? Más szelek járnak, már nem olyan – fényesek. Oda a szép államvédelmi egyenruha. *(Dühös)* Sutty, egy tollvonás, és megszüntették.⁴² De engem nem! Én pufajkába' is tudok ám simogatni a gumibottal. Igaz, Slapaj?

SLAPAJ Meggyőzően.

KÁDESZ *(VERÁCSKÁnak)* Meg aztán csak úgy pusztá kézzel, civilbe' is. Értem, ugye, tündérkém?

VERÁCSKA Hozzám ne nyúljon! *(A kosárból előkapja az ollót)*

KÁDESZ *(VERÁCSKÁra fogja a pisztolyt)* Hé!

LAJDÓ *(előpattan. Dús haja teljesen ősz. Tiszta szu-
mánban⁴³ van és bakancsban Kapcája a bakancsszár
fölött kikandikál)* Százados úr! *(Kicsavarja KÁDESZ
kezeiből a fegyvert)*

*GYÖNGYÖS kezében megáll a tű. SLAPAJ
lefényképezi a lefegyverzést*

Illik így bánni egy hölgygel? Virággal a szíve felett? Már
nem ezerkilencszázötvenet írunk, se nem ötvenhetet,
hanem kilencvenegyet. *(VERÁCSKÁnak)* Tedd vissza azt
az ollót! *(Megy kifelé, visszadobja a pisztolyt)*

VERÁCSKA, GYÖNGYÖS Lajdó! *(VERÁCSKA
visszateszi az ollót)*

KÁDESZ A körözött személy! *(Felkapja a pisztolyt)*

VERÁCSKA Vigyázz, Lajdó!

*LAJDÓ kimegy, KÁDESZ utána löne, de hiába húzogatja
a ravaszt, a pisztoly nem sül el*

ESTVÁN *(nyúl a pisztolyért)* Adja ide, ártalmatlan
színházi kellék.

KÁDESZ *(SLAPAJnak)* Maga hatökör informátor. Ezt
mért nem mondta? Az a fasiszta nyomdász megint
meglógott a kezeink közül. *(Egymásután többször ráng)*

ESTVÁN Na, adja ide!

KÁDESZ Nem. Tiltja a szolgálati szabályzat.

ESTVÁN Ne makacskodjon!

KÁDESZ *(agya villan)* Na, nem bánom – Slapaj, most figyeljen! – Süsse rám, ha meri! *(Átadja a pisztolyt, és feltartott kézzel ESTVÁN elé áll)*

ESTVÁN KÁDESZRA fogja a pisztolyt. SLAPAJ a jelenetet lefényképezi

Ha-ha! Jól bejött a csőbe, maga nagyokos szerző! Maga horthysta ivadék! A sitten ünnepelheti a századik születésnapját is! *(Leccsatolja a gumibotot, hadonászik vele)* Letartóztatom fegyverrejtegetésér', gyilkossági kísérletér'! Aztán majd azt is bevallhatjuk, kedves tanár úr, hogy kinek is kémkedik az a Ciceró. *(Ráng)* Mer' nehogy azt higgye, hogy elérékenyültem egy szál virágtól! *(Kidobja a virágot)* Hogy engemet csak úgy meg lehet kenni egy hősi titulálással! – *(SLAPAJnak)* Jelentené ezt is fölfelé, mi? – Hát nagy tévedésbe' vannak. Tudják, mér'? Mer' a dolgozó népet szolgálom. Egyenesen az első karhatalmi ezredből,⁴⁴ és nem ám kilencvenegyből, hanem ötvenhétből. És ottan nincsen kecmec ám! Na, szedelődzködjön! Fogkefe, fogkrém, szappan, törölköző. Értve vagyok?

ESTVÁN *(nevet)* Nem. Ennek a jelenetnek vége.

KÁDESZ áll, és egymásután többször ráng

GYÖNGYÖS Na, menjen szépen, Isten hírével. Már kilencvenegyben vagyunk.

VERÁCSKA *(lekapja a cipőjét, KÁDESZra támad vele)*
Kifelé! Kifelé! *(Kergeti KÁDESZt)*

SLAPAJ a fogasnál nekilát, hogy SANDRÓVÁ alakuljon vissza: leveti és felakasztja a svájcisapkát, a

fényképezőgépet, közben vigyorogva szemléli a kergetődzést

KÁDESZ *(miközben menekül)* Ez lincselés! Közeg elleni lincselés! Slapaj, lépjen közbe!

SLAPAJ Majd ha szerkesztő leszek. *(Leveti és felakasztja a ballont is)*

KÁDESZ kiszalad

SANDRÓ *(tapsol)* Bravó, papa! Még a végén korszerű mozgásszínházat produkálsz!

VERÁCSKA Akkor mozgás neked is! *(Kergeti, ütlegeli SANDRÓt is a cipővel)* Te, Slapaj fia, arra, arra!

ESTVÁN Ne bomolj! Még elrohan kampányolni. Ki játssza majd Slapajt a szünet után?

SANDRÓ kiszalad, VERÁCSKA utána dobja a cipőjét

Sandró! Sandró! *(Kiszalad SANDRÓ után)*

VERÁCSKA *(leül GYÖNGYÖS mellé)* Úgyis kiköpött Slapaj a vejetek! Tudjátok ti azt nagyon jól.

GYÖNGYÖS *(tovább hímez)* Ugyan már! Árva a szerencsétlen. Az apja Amerikában halt meg. Még az ötvenes években felejtette itthon Sandrót is, meg az anyját is. Az asszony meg elemésztette magát bánatában.

VERÁCSKA Slapaj is Amerikában halt meg, a verebek azt csiripelik. *(Csend)* Hallod?

GYÖNGYÖS *(a hímzés fölé hajol)* Vedd fel szépen a cipődet! Megfázol.

VERÁCSKA Hogy a francba vegyem fel, ha egyszer kidobtam?

LAJDÓ *(belép arról, amerre VERÁCSKA kidobta a cipőjét. Egyik kezében a cipő, a másikban nejlonszatyor. Kapcája most is kilóg a bakancsból)* Ejnye, Pincérke, csak nem ez a cipő hiányzik?

GYÖNGYÖS *(ölébe ejti a hímzést)* Nahát, cipő is, vőlegény is egyszerre!

VERÁCSKA *(összecsapja a kezét)* Lajdó! – Hát te?!

LAJDÓ teli kézzel átölelné VERÁCSKÁT

Hé, előbb a cipőmet! *(Kikapja LAJDÓ kezéből a cipőt, felveszi. Mustrálja LAJDÓT)* Úgy nézel ki, mint valami hajléktalan.

LAJDÓ *(nevet)* Hát... Se sírom, se lakásom. Én is játszom, hogy élek. *(Csend)* Végül is, itt mindenki játszik valamit – például pincéresdit.

VERÁCSKA *(GYÖNGYÖSnek)* Na ugye, hogy él! *(LAJDÓ nyakába ugrana)* Te, te aranyos akasztófa virág!

LAJDÓ Várj! Előbb... *(Füttyjelet ad)*

VERÁCSKA *(befogja a fülét)* Hé!

ESTVÁN viszonozza a füttyjelet, és bejön

Neked Estván a fontos, nem a menyasszonyod? Mi lesz az esküvőnkkel, mi?

ESTVÁN Ne rohand le szegény fiút, legalább a kapcáját hadd igazítsa meg. *(LAJDÓnak)* Fityeg a kapcád, öreg!

LAJDÓ *(a bakancsára néz)* Vissza akart húzni a sír!
(Megigazítja a kapcáját)

ESTVÁN *(vidáman)* Rongylabda van?

GYÖNGYÖS *(a vászonba szúrja a tűt, nevet)* Az ne lenne!

LAJDÓ rongyabdát vesz elő, ESTVÁN lábához dobja. Nagy nevetve passzolgatnak, dribliznek. Közben:

HANG KINTRŐL

Rúgjad, fiú, rúgjad,
rúgjad azt a rongyot,
rúgjad velem együtt.
Kő legyen a szavunk,
nem valami petyhüdt
izé. Rúgjad fiú
rúgjad, rongy az idő.
Még rongyabb feledni.

VERÁCSKA *(elrántja LAJDÓt a labda elől, a szatyor a földre esik)*

LAJDÓ *(ijedten felkapja a szatyrot)* Na! *(Leül a padra, nagy óvatosan matat a szatyorban, néhány rongydarabot pakol ki, majd viasszal lezárt flaskát húz elő. Aggódva tapogatja, nézegeti)*

VERÁCSKA A francba! Nem volt elég időtök focizni? *(Kidobja a labdát)* Ezek vagytok ti! Focizni, meg lövöldözni azt tudtok. Rúgjad, rúgjad, meg ratatatata. És ajándékot ki hoz a menyasszonyának, mi?

LAJDÓ Hoztam, hoztam mindannyiótoknak – ha össze nem törted.

GYÖNGYÖS (Verácskának) Hát a menyasszony mivel várta a vőlegényét? Kész a kávé? (A kosárba teszi a hímzést)

VERÁCSKA Persze, a kávé! (*Előkapja a zsebkendőjét, nézi, nevetgélve mutatja LAJDÓnak*) Pedig itt a csomó. (*Visszagyűri a zsebkendőt*) Ugye, nem is kérsz már kávé? Úgy megijedtem, hogy agyonlő Kádesz. Kiment minden a fejből.

LAJDÓ (*felugrik*) De semmi sem ebből a palackból! (*Csókot nyom VERÁCSKA arcára*)

VERÁCSKA (*a csók helyét tapogatja*) Ez is valami.

LAJDÓ Van Isten! Még csak meg sem repedt. Hiába, rongyba burkolja az Isten, akit szeret. (*Feláll, körbemutatja a flaskát*) Emlékeztek ötvenhat karácsonyára? Igazi mennyei ajándékot kaptunk. Harcsabajszú angyal hozta egy zsák krumpli, meg két oldal sonka társaságában.

VERÁCSKA A magyarok vére!

LAJDÓ Az, az! A flaska vörösbor, a félédes.

GYÖNGYÖS Hogyan is mondta az öreg magyar? Ez a bor, hm, vért csinyál. Kicsinyég tám pótójja, ami Pesten hullott. Valahogy így, akadozva, mintha a torkát szorongatták volna. Aztán kacsintott: meglehet, kelletik majd pótlék is. Úgy hallik, Király Béla vitézkedik még.⁴⁵ Azzal elővarázsolt egy természetes demizsont is.

LAJDÓ Aztán Király Bélának hült helye, a demizsonnak pedig híja lett. De ez a flaska megmaradt. Ott találtam meg, ahova rejtettük, a stencilgép mellett. A sokszorosítót azt megette a rozsda, de ennek még a címkéje sem sérült. Estván, te adtál nevet a flaska lelkének, úgy mondtad, akár egy pap: elnevezlek téged...

ESTVÁN Megkereszteltek téged Európa szent anyanyelvén, latinul, vinum Pestiense sacrumnak, azaz szent pesti bornak.

LAJDÓ Mormoltuk is áhítatosan, mintha csak templomban lennénk: *(Nézi a címkét)* Vinum pestien... pestiesen szak... pesti szakrum, na. Megfogadtuk, hogy csak akkor bontjuk fel, ha kitakarodnak az idegen szuronyok. Hát most itt az alkalom. Jöttem, hogy koccintsunk – persze, Estván születésnapjára is, a szakramentumát! *(ESTVÁNra emeli a palackot, aztán leteszi)*

VERÁCSKA Szégyentelen! Csak ezért jöttél?!

LAJDÓ Tyű az anyja! Meg hát érted! Mennybe, pokolba jössz-e velem?

VERÁCSKA *(LAJDÓ nyakába ugrik)* Mindenhova! *(GYÖNGYÖSnek)* Na, ugye hogy megesküszünk! *(Húzná kifelé LAJDÓt)* Gyere, gyere!

LAJDÓ Várj, várj! Neked külön is hoztam valamit. *(A rongyok közül megkötött fehér masnit kotor elő, VERÁCSKÁnak nyújtja)*

VERÁCSKA *(kikapja LAJDÓ kezéből, lelkenedezve mutatja)* A masnim! Látjátok, megvan a fehér masnim! Az esküvőn már nem spárga fityeg a hajamban!

GYÖNGYÖS Na ugye, hogy még jobban szeret.

Kintről gúnyos nevetés kórusban

VERÁCSKA Ha! *(Csend)* Nevet a sátán!

A TÖBBIEK Ugyan! Dehogy!

VERÁCSKA Rajtam röhög! *(Felháborodva LAJDÓnak)* Hogy került hozzád a masnim? *(Sír)* Mért, mért a rongyaid közt tartottál?

LAJDÓ Én is rongyba burkolom, akit szeretek.

VERÁCSKA Persze, rongyba a rongyot! Mégis cafka vagyok neked? *(A cserépből kirántott ágacskával ütlegeli LAJDÓt)* Nem szeret! Nem szeret! *(A masnit magához szorítva kirohan)* Nem szeret!

LAJDÓ *(bénultságából nehezen tér magához)* Verácska! *(Kirohan VERÁCSKA után)*

ESTVÁN *(GYÖNGYÖSnek tanácstalanul)* Most mi legyen?

GYÖNGYÖS *(ESTVÁNNak)* Szünet.

ESTVÁN *(a közönségnek)* Akkor szünet.

Elsötétedik.

Második rész

A szín nem változott. A pad egyik végében GYÖNGYÖS kosara. A telefonkagyló a virágállványon lóg, a telefonzsinór az állványhoz van erősítve. A fogason ESTVÁN ballonja és a fekete berlinerkendő társaságában szürke pantalló nadrágszíjjal, szürke zakó sárga nyakkendővel, hónalj-pisztolytáska és munkásőr⁴⁶ öltözék: kék ing munkásőr karszalaggal, vörös nyakkendő és munkásőr sapka

Jön be a közönség. KÁDESZ nagy buzgalmában nem veszi észre. A fogasnál éppen civil ruhába öltözik: átvedlőben van pufajkásból nyomozóvá. Egyáltalán nem siet, tetszelegve szabadul meg relikviáitól. Felakasztja a gumibotot, a tányérsapkát, a derékszíjat, a pufajkát, átteszi a pisztolyt a hónalj-pisztolytáskába. Kibújik a cipőjéből, majd a katonanadrágból, leveszi a fogasról a sárga nyakkendőt

ESTVÁN *(továbbra is papucsban, pizsamában van. Kidugja a fejét)* Verácska, Lajdó! *(Vár. A fogas felőli mocorgásra fülel)* Merre vagytok? *(Csend)*

KÁDESZ *(vigorogva)* Bújócskázna. *(Igyekszik megkötni a nyakkendőt)* Bújik az a dilis szuka. Az a hullaszökevény meg kajtat utána.

ESTVÁN Kádesz! Maga mit csinál?

KÁDESZ Kötöm a nyakkendőmet. *(Megköti)* Még hogy szünet! Teszek a darabjára. Aszisi, hogy a maga

álmába' maga dirigál?⁴⁷ Be vagyok ugorva soron kívüli szereplésre.

ESTVÁN A pokolban szerepelne!

KÁDESZ *(vigorog)* Asziszem, a poklot a bűntársai csinálják maguknak. Előbb-utóbb szétmarják egymást!

ESTVÁN Csak nehogy magát marják meg a népek! Ketyeg ám az óra, megy a mutatója!

KÁDESZ Na mit gondolsz, mér' öltözök át? *(Leveti a katonanadrágot, és felakasztja)*

ESTVÁN Nem zavarja, hogy már bent van a közönség?

KÁDESZ *(a közönségre bámul)* A rosseb! *(Rájön a rángás. A közönségre förmed)* Fordújjanak el! *(A fogasról lekapja a szürke nadrágot, beugrik a fogas mögé, felhúzza a nadrágot. Kiáltja)* Adja ide a cipőmet!

ESTVÁN Ne üvöltsön! Színház ez itt, nem kaszárnya. *(Kimegy)*

KÁDESZ *(magához tornássza a cipőjét, belebújik, ESTVÁN után kiáltozik)* Színház a rossebet! Ellenséges fészek! *(Kijön a fogas mögül, véletlenül rálép az egyik virágra)* Úgy bezáratom ezt az egész kócerájt, hogy...

GYÖNGYÖS *(bejön)* Jó, jó, de nézzen a lába alá! *(Fölveszi a virágot, majd máshová teszi)*

KÁDESZ *(a lehajló GYÖNGYÖSre mered)* Mit riszálja itt a fenekét?! Nehogy megint virágot adjon! Rögtön riadót fújok, aztán magában is felborul az a fene nagy nyugalom. *(Felköti a hónaljpisztolyt)* Van ám nekem is füttyjelem, nemcsak annak a Lajdónak!

GYÖNGYÖS leül a padra, hímzéshez készülődik
Ne hímezzünk idebent, hallja-e! *(Belebújik a szürke zakóba)* Én itt eligazítást tartok.

GYÖNGYÖS Na hiszen! Erre az uram még álmában sem gondolt. *(Sóhajt. Magának)* Ja, amit egy író megír vagy megálmodik... *(Legyint)*

GYÖNGYÖS KÁDESZ „szónoklása” közben hímez, de felfigyel

KÁDESZ *(a közönségnek)* Elvtársak! *(Ráng, körülhordja a tekintetét)* Szóval, vége a szünetnek? Sétálgattunk? Eszegettünk? Iszogattunk? *(Csend)* Közben meg sustorogtunk erről, arról. Hogy mit láttunk, hogy láttuk, hogyan is köllene látnunk. De hát ne sustorogjunk, elvtársak! Beszéjjünk csak nyíltan! A mi népi demokráciánkban az a szokás. Nem? Itt van leírva. *(Brosúrát vesz elő. Onnan)* A mi pártunk szót tud érteni minden tisztességes dolgozóval. Még a pártonkívüli elvtársakkal is! Hacsak! nem fasiszta vagy ellenforradalmár az illető. *(Felnéz, GYÖNGYÖSre mutat, ráng)* Mert ezekkel ugye nem, elvtársak. Olvastuk a Fehér könyveket,⁴⁸ ezek csupa gyilkosok, ezekre, ugye, le köll sújtani.

GYÖNGYÖS *(nevet)* Újabb brosrúrája nincs?

KÁDESZ Ne vigyorogjunk, ne vigyorogjunk, mer' csikorogni fogunk! Na! *(A közönségnek)* Igenis, elvtársak! *(A brosúrából)* A testvéri Szovjetunió segítségével levertük az ellenforradalmat. De meg kell látni, elvtársak, hogy az amerikai imperialisták hazai ügynökei nem nyugodtak bele a mi győzelmünkbe.

LAJDÓ (szalad be. KÁDESZra legyint) Dehogynem.⁴⁹

KÁDESZ Hé, szónoklásba' vagyok!

LAJDÓ Gyöngyös, Verácskát nem láttad?

GYÖNGYÖS Pihen talán. Megviselte az első felvonás.

KÁDESZ Látom, elvtársak? Nem megmondtam, hogy bújik az a nő? Ez meg itt futkos utána, ahelyett, hogy dekkolna. Mert az ilyenek mind megbújnak ám! *(Ráng, a brosúrában keresgél)* És hol, elvtársak? Na hol? *(Rátalál a szövegre)* Itt, közöttünk, elvtársak. Éppen a becsületes dolgozók között. Az úgynevezett nemzeti bizottságokban,⁵⁰ munkástanácsokban,⁵¹ meg a klerikális reakció palástja mögött.⁵²

LAJDÓ *(megragadja KÁDESZ grabancát)* Meg börtönökben, mi?! Meg internáló táborokban, ugye? És a sírok fenekén! Velem együtt hány ezren? Még gyerekek is.⁵³ *(Ellöki magától KÁDESZT)* Na figyelje csak! *(Kimegy)*

SOLYA beszalad, lekapja a fogasról a berlinerkendőt, magára teríti. Kétségbeesett asszonyként KÁDESZ elé áll

KÁDESZ (*GYÖNGYÖSnek*) Ne forcírozzanak engemet!
(*SOLYÁnak*) Maga kicsoda? (*Egymásután többször ráng. Összeszedi magát*) Szintén keresünk valakit?

SOLYA A kisfiamat, kérem. Mert nem szokott ő csavarogni, kérem. Csak tanulni ment a barátjához, nehogy felejtse a hosszú szünet alatt. (*Sír*) Mert, ugye, még mindig nincs tanítás a forradalom óta...

KÁDESZ (*SOLYÁRA förmed*) Mióta?

SOLYA A... a... (*A szájához kap*) Jaj Istenem, jaj Istenem! (*Kezét tördeli*)

KÁDESZ Jól van na, ne jajongjon már az elvtársnő, nem kell annyira kétségbe esni. A megtévedt dolgozóknak meg szokunk bocsájtani.⁵⁴ Na menjen, keresse csak a fiát! (*Kitessékeli SOLYÁt*)

SOLYA Szegénykém, alig bírta cipelni a táskáját. Tetszik tudni, az a sok könyv, meg füzet. Tiszta ötös tanuló, aranyos, jó kisgyerek. Csak a növése nagy, pedig éppen hogy hetedik.

KÁDESZ Menjen már, hadd folytassam az eligazítást! Meglesz az a gyerek. Majd mi is keressük.

SOLYA kimegy

(*A közönségnek*) Mer' akit mi keresünk, az meg is lesz találva. Mer' muszáj. Mer' elvtársak, (*A brosúrából*) az ellenforradalmi cselszövők többsége még mindig nincs a megfelelő helyen. (*Ráng*)

Felvonuló tömeg moraja kintről

(*Nyugtalan*) A legfontosabb államellenes bűncselekményeket pedig elintézik néhány évi fegyházzal. Ha az alsó bíróság nagy nehezen kiizzad egy halálbüntetést, a felső bíróságnak ellágyul a szíve, és átváltoztatja az ítéletet közönséges életfogytiglani börtönre.⁵⁵

*Az erősödő morajból kiáltások szakadnak ki:
népszabadságot! népszabadságot!*

(*Diadalmasan*) Hallom, elvtársak?! Már árulják a Népszabadságot!⁵⁶

GYÖNGYÖS Azért követelik.

KÁDESZ (*GYÖNGYÖSre mered, ráng*) Mi?! (*A brosúrából dühödten*) Elvtársak, fokoznunk kell a bírósági munkát. Ma ezen áll vagy bukik a mi népi demokráciánk sorsa.⁵⁷ (*Zsebre vágja a brosúráját. A zajongást túlkiabálva, idegesen vagdalkozik*) És akkor itt csak ülünk a fenekünkön, mi!? Bámulunk bele a díszletekbe, mi!? Hol a szocialista hazafiság? Nem tudjuk, mi az éberség? Mér' nem jelentjük, hogy... hogy (*Ráng*) valójában mi van odakint? (*Lassanként elfullad*) Bejelentés nélkül nincs felderítés, felderítés nélkül nincs bírósági munka. Hát nem tudjuk, mi a kötelességünk?

Telefoncsöngés

Á! Van még, aki tudja. (*Ugrik a telefonhoz*)

ESTVÁN (*belép, megelőzi KÁDESZT*) Halló, színház... Kivel? Ja, a fiammal. Várjon, hívom. (*Magasba tartja a telefont. A nézőtérre*) Balaj! A szivi. (*A kinti hangokra figyel*)

BALAJ *(a nézőtérről)* Jövök!

KÁDESZ Nem enyelgünk most!

SLAPAJ *(beront)* Nem ám! A jobbak tüntetnek odakint.
(KÁDESZnek súgja) Százados úr, vegyüljön a tömeg közé!

KÁDESZ kioson

(Fennhangon) Aki magyar velük tart! Hát te, Estván? A színház most az utcán van! Inatokba szállt a forradalom?

ESTVÁN Várj! Megyek! *(Elengedi a telefonkagylót, az lógva marad. Kifelé)* Verácska! Lajdó! Az utcára! *(A fogaşhoz fut, félíg belebújik a ballonjába)*

BALAJ a színpadra ér, füléhez emeli a telefonkagylót, susterog bele

(BALAJnak) Gyere! Szembe a Duna sodrával. Tudd meg, hogy mi az! *(Magára cibálja a ballont)*

VERÁCSKA *(beszalad. Enyhén spicces, kezében a flaska felnyitva)* Az utcára! Vessen Kádár! *(Iszik)* Egészségünkre!

GYÖNGYÖS a kosárba teszi a hímzést

LAJDÓ *(beszalad, ellenkező oldalról, mint VERÁCSKA)* Verácska, megvagy! Hé, mit csinálsz?!

VERÁCSKA *(megemeli a flaskát)* A megváltásunkra! *(Inna, de LAJDÓ elkapja a flaskát)* Na!

LAJDÓ leteszi a flaskát az ajtófélfához

KRISZTIÁN *(szalad be, röpcédulákat lobogtat. Miközben kiáltozik, mindenkinek a kezébe nyom egyet-*

egyed) Szabadságot a központi munkástanácsnak!
Népszabadságot! Nem papíron, valóságban!

*GYÖNGYÖS a padra teszi a kosarat, feláll
röpcéduláért*

Népszabadságot, nem papíron, valóságban! Holnap
sztrájk! Utánam! *(Kiszalad)*

*LAJDÓ, VERÁCSKA, SLAPAJ és BALAJ KRISZTIÁN után
szalad. Futna GYÖNGYÖS is*

ESTVÁN Maradj, mama, őrizd a színházat! *(Kifut a
többiek után)*

GYÖNGYÖS *(csalódottan)* Ki a csodának?
(Másodpercnyi szünet, majd integet) Vigyázzatok!

A telefonban női hang hallózik

(A telefonkagylóba) A fiam most nem ér rá, szívecském.
(A kagylót visszaakasztja. A kinti lármára figyel)
Istenem! *(A röpcédulát olvassa)* Nagy Imrét elrabolták.⁵⁸
A munkástanács vezetőit lépre csalták.⁵⁹ Hazánkat
eltiporják. Sztrájkoljatok! A forradalmi magyar ifjúság. Te
kötözve is hős, magyar ifjúság! *(Keblére szorítja a
röpcédulát)*

*Tüntetőik erősödő kórusa: „Esküszünk, /
Esküszünk, hogy rabok tovább / Nem leszünk!”*

Isten, nagy Úristen, aki a mennyekben vagy, őrizzed,
óvjad népedet! *(A kosárba teszi a röpcédulát. Nézi a
hímzést)* Szarvasok, szarvasok, csodaszarvasok! Mért
csak tíz napig tartott a csodátok?⁶⁰ Mikor jöttök újra el? –
ha eljöttök. Ha ki nem ontják a véretek.

Sortűz,⁶¹ csend

Krisztusom! A ránk törő rút éjhomályt világosságod
rontsa szét!⁶²

VERÁCSKA *(beront) A francba, Gyöngyös! A francba!
(Felkapja a flaskát, hogy igyék)*

GYÖNGYÖS Verácska, ne!

*VERÁCSKA következő monológja alatt előbb ESTVÁN siet
be. Leveti a ballonját, párnaszerűen összehajtogatja, és a
pad végébe teszi, a kosarat pedig a pad alá. ESTVÁN
mögött LAJDÓ jön karjában KRISZTIÁNNal. A gyerek
halott, nemzetiszínű zászlóval van letakarva, feje véres.
Őket BALAJ követi, majd SLAPAJ iskolatáskát lóbázva.
SLAPAJ ledobja a táskát, egy-két felvételt készít a fiúról,
majd a táskában kutat, mialatt LAJDÓ a padra fekteti
KRISZTIÁNT úgy, hogy a gyerek feje a ballonon nyugodjék*

VERÁCSKA *(meghúzza a flaskát, majd GYÖNGYÖSnek)*
Csak egy kortynyi búfelejtő! Ötvenhatos évjárat!
Ellenméreg sortűzvészre, józan észre! Aki issza, jól
kinyiffan! *(Nyújtogatja a flaskát a közönségnek)* Tessék,
tessék, meg ne vessék! *(KRISZTIÁNra mutat)* Csupán
csak fejbe lőtték. Nosza, bátran! Hős magyarra, kis
magyarra inni ki mer? Kinek drágább rongy életre, mint a
haza becsülete? *(A flaskát magához szorítva a
közönségre mered)*

GYÖNGYÖS *(legyint)* Mindnek drágább rongy élete.
(KRISZTIÁN mellé térdel, simogatja) Mindnek, fiacskám,
mindnek. *(A fiú kezét kiteszi a zászlóra és imára
kulesolja. Imádkozik)*

SLAPAJ *(a többieknek)* Se név, se semmi, csak röpcédulák. – Meg egy rongylabda. *(Mutatja)*

VERÁCSKA Az az övé! *(Elveszi SLAPAJTól a labdát, és KRISZTIÁN kezébe teszi)* Tőlem kapta hozzá a harisnyát! *(Odaáll a többiekhez, összekulcsolt kézzel szorongatja a flaskát)*

SLAPAJ – miközben LAJDÓ beszél – ismét fényképez, majd bambán áll

LAJDÓ

Rúgtad, fiú, rúgtad. Rúgtad azt a rongyot.
Rongy legyen, ki feled srácot, sáncot, grundot!
Kinötte ruhádat egy balga, hosszú perc,
Rongyaidban mégis örök világra lelsz.

SLAPAJ *(a többieknek)* Megható, ugye? *(Csend)* Olyan megrendítő felvételeket csináltam, hogy... *(A szemrehányó pillantások hatására sértődötten)* Tudjátok mennyit érnek majd ezek a képek?

SOLYA *(anyaként szalad be, rajta a berlinerkendő. Kétségbeesve)* Krisztián! *(A gyerekekhez roskad. Énekhangon:)*

Jaj Istenem, jaj Istenem,
keze, lába ki van nyújtva,
szeme, szája be van csukva,
arca sápadt. Mitől véres?
Szólj, fiacskám, anyád kérdez.

Ajka béna, meg sem hallott.
Rágta pedig kenyér sarkát,

míg a péktől hazafutott,
fürgé lába cikkcakkot járt,
mustrálta a szomszéd kislányt.

Jaj istenem, jaj Istenem,
keze, lába már kinyújtva,
szeme, szája már becsukva.
Viasz arcod mitől véres?
Hová lettél? Ki a vétkes?

Gyászzene, SOLYA zokog, közben:

LAJDÓ Mi Atyánk, Istenünk, egyedül igaz Úr!

MIND (*SLAPAJT kivéve*) Mi Atyánk, Istenünk, egyedül igaz Úr,

LAJDÓ Terítsd rá, s hazánkra palástod vigaszul!

MIND (*SLAPAJT kivéve*) Terítsd rá, s hazánkra palástod vigaszul!

LAJDÓ ölébe veszi a gyereket

SOLYA (*zokog*) De hisz csak játszani ment.

ESTVÁN Ő halni ment, mi meg – talán – élni megyünk.
Hogy melyikünk néz jobb sors elé, azt senki sem tudja.
Egyedül csak az Isten.⁶³

LAJDÓ, karjában KRISZTIÁNNAL, vonul kifelé. Mellette SOLYA, mögöttük GYÖNGYÖS és ESTVÁN. SLAPAJ néhány felvételt készít a gyászmenetről, majd zárja a sort. VERÁCSKA marad a színen.

VERÁCSKA *(a flaskát szorongatva)* Csitt! Sír a sírban Krisztián. Az anyját siratja, mert már nem tud neki megszületni. *(Csend)*

A gyászzene elhal, LAJDÓ jön be
(LAJDÓ felé kapja a fejét) Na persze, nem te siratsz engem. *(Fogja a padon levő ballont, felakasztja a fogasra. Sértődötten)* Pedig sirathatnál. *(Leül a padra)*

SLAPAJ lép be a fogasnál, hogy munkásőrnek öltözzék. Felakasztja a svájcisapkát, meg a fényképezőgépet

A színjáték nemcsak a nézőket nyuvasztja ki.
(Belekortyol a flaskába) Igaz?

SLAPAJ *(fejébe csapja a munkásőr sapkát. Felnevet)* Slapajt, a munkásört is? *(A ballonját a fogasra akasztja, felölti a munkásőr inget és nyakkendőt. Várakozik a fogasnál)*

VERÁCSKA *(LAJDÓnak, a fogas felé mutatva)* Hallod? Röhög a bűn a ruhák alól. Persze, Sandrónak könnyű. Ő csak Slapajt játssza, az apját, hamisság a hamisságot. Egykutya mindkettő. *(Dühösen mutatja az ujjával)* Egy, érted, egy! *(Kétségbeesve)* De Verácska kettő! Egy, akinek ez a masni volt a hajában *(Megrángatja)*, és egy, akinek masni helyett spárga. *(Sír)*

LAJDÓ Hát nem mindegy most már? *(Ölelésre tárja karját)*

VERÁCSKA *(ijedten elhúzódik)* Az esküvőnkre még várunk kell. Egy icipicit, csak egy icipicit aludni szeretnék. *(Megemeli LAJDÓ felé a flaskát)* Aki iszik,

jól alszik, aki jól alszik, nem vétkezik, aki nem vétkezik, az üdvözü. Igyunk tehát! (*Kortyint. Pimaszul*) Most mit bámulsz? Nem érted? Elmondjam latinul is? Estvántól tanultam (*Gúnyosan*) Európa szent anyanyelvén.

LAJDÓ elvinné a flaskát
(*Felugrik, flaskával együtt menekül, fut körbe-körbe. Darálja*) Qui bibit, bene dormit, qui bene dormit, non peccat... (*Kifut*)

LAJDÓ (*fut VERÁCSKA után*) Ne bomolj!

KÁDESZ óvatoskodik be SLAPAJ mellé. A civil ruhájában van.

Hová futsz, Verácska? (*Eltűnik, ahol VERÁCSKA*)

SLAPAJ (*nevetve KÁDESZnek*) Ide vissza. Ettől a színpadtól senki sem szabadulhat.

VERÁCSKA (*befut azzal ellentétes oldalon, ahol kiment*) Qui non peccat, salvetur. Ergo bibamus! (*Megtorpan, körülnéz*) A francba! Már meg hová lettél? (*Keresgél*) Lajdó! Lajdó! (*Megrándítja a vállát*) Muszáj inni! Próbálj csak ördögfajzattól prédát menteni, megkéri az árát. Jézus legyen, aki ellenáll! (*A szájához emeli a flaskát*)

KÁDESZ és SLAPAJ lerohanja VERÁCSKÁT: Slapaj elveszi a flaskát, KÁDESZ hátracsavarja VERÁCSKA kezét, és áldozatát a padhoz kényszeríti. Közben

KÁDESZ És te nem vagy egy Jézus, igaz?

SLAPAJ Bár az sem vetette meg a bort.

VERÁCSKA (*sikongatva*) Mit akarnak?

SLAPAJ Inni veled a rendkívüli előléptetésünkre, igaz ezredes úr?

KÁDESZ Na és Lajdó megmentésére. *(Ráng)*

VERÁCSKA leroskad a padra

(Még mindig a VERÁCSKA karját fogja. Melléje ül) Akik hozzánk rojálisak⁶⁴, azoknak mi segítünk. Slapaj barátunk is előlépett, fölvitte a párt a dolgát, hamarosan New-Yorkba repül, tudósító lesz. Te is jól járhatsz, csibém. *(Átöleli a húzódozó VERÁCSKÁT)* De sürgős ám az ügy, még fölakasszák azt a Lajdót.

VERÁCSKA felzokog

SLAPAJ Ne bögj! Az ezredes úr eltünteti a bizonyítékokat. Kizárólag a te kedvedért – Ha te is a kedvére teszel.

KÁDESZ *(egyre vadabb, fogdossa a kapálódzó VERÁCSKÁT)* Na, ne makacskodj, cicám! Csak megkóstolnám azt a rózsás husikádat. Marad még a vőlegényednek is. Ne féjjél, nem látja meg senki, van a cégnek elég titkos lakása⁶⁵.

SLAPAJ *(vigyorog)* Aztán iszunk egyet a sikeres akció örömére. *(Kínálja VERÁCSKÁnak a flaskát)* Vagy inkább előre, szép kislány bőrére?

VERÁCSKA *(ellöki KÁDESZt, felugrik)* Ebből ugyan nem esztek! *(Kikapja SLAPAJ kezéből a flaskát)*, de nem is isztok! *(A földre csorgatja a bort)* Idd, anyaföld!

Idd a pesti vért! *(Kidobja a flaskát, futna a fogas felé, de SLAPAJ útját állja)*

KÁDESZ *(felugrik, megragadja VERÁCSKÁT)* Te, pesti vér! Te kellesz nekem! *(Ráng)*

VERÁCSKA *(ütlegeli KÁDESZT)* Eressz el, rángó pofájú!

KÁDESZ *(a pad felé taszítja VERÁCSKÁT, lépeget feléje, hogy a padhoz hátráltassa. Közben meg-megráng)* Vagy jó leszél, vagy lógni fog a vőlegényed! A szél himbálja majd, nem a csípőd. – Slapaj, a fényképeket! – A bátyád is börtönben rohad meg veled együtt.

VERÁCSKA lezöttyen a padra. SLAPAJ zakója zsebéből fényképeket kap elő, egyenként a padra dobálja őket

Nézd csak! A zászlógyalázók, a szobordöntők, az Üllői úti harcosok, Lajdó, a gyilkos parancsnok, szovjet halottak, agyonlőtt kisgyerek. Örül majd a bíróság! Tiszta halálos ítélet mindegyik.⁶⁶ *(Ráng)*

VERÁCSKA *(sír)* A francba! *(Tépdesi a fényképeket)* A francba! A francba! – Hol az a lakás?

KÁDESZ Na végre!

VERÁCSKA Mocsok! *(Leköpi SLAPAJT)*

SLAPAJ az arcát törölgeti

KÁDESZ *(elkapja VERÁCSKA karját)* Gyerünk, cicám! *(Kifelé rángatja VERÁCSKÁT)*

VERÁCSKA *(le-lecövekel. A közönségnek)* Majd eladjátok magatokat ti is. De nem olyan magas tarifával, mint én! Diszkófényben, vörös-kék villogásban, mosott pénzek csatornáin. Szponzorált képernyőkön, magyartépő sunyi hasábokon, barbicsajok meztelen segge között egy bankfiókban. Istenem! A méhembem tocsog a sár!
(KÁDESZÉKKAL együtt eltűnik a paddal ellentétes oldalon)

LAJDÓ *(futva jön a pad felől)* Dehogy a méhedben! A harmincöt év tekervényes beleiben. *(Megtorpan, nézelődik)* Verácska! Verácska, hol vagy? *(Menne ki, amerre VERÁCSKA eltűnt, de visszatántorodik, mint akit belöttek. Fel s alá járkál)* Verácska, hol kése!

KÁDESZ *(a pad mögül jön)* Én jöttem helyette. *(Leveti magát a padra, hanyagul elterpeszkedik)*

Ebben a jelenetben SANDRÓ kivételével minden családtag előbukkan, hogy leselkedjék, hallgatóddzék. VERÁCSKA masni nélkül van, haja zilált. GYÖNGYÖSNél ott a kosár, SOLYA kezében pedig a kendő

LAJDÓ Maga?!

KÁDESZ Ez van. Az ember mindig jobbra számít, aztán puff!

LAJDÓ *(háttal fordít KÁDESZnek, kikiált)* Vigyenek vissza a zárkába!

KÁDESZ Hogy képzeled! A tízperc beszélő⁶⁷ a halálra ítéltnek is jár. Használjuk csak ki, ez az utolsó, holnap reggel kivégzik. *(Csend)* Mer' a kegyelem már nem jár

minden elítéltnek. *(Ráng. Csend)* Lássá, köllött magának elárulni a munkásosztályt, melós létére fegyvert fogni a proletárhatalomra.⁶⁸ Legalább a bíróságon tanúsított volna megbánást. Na de hagyjuk, mosmár úgyis mindegy. Mást akarok én mondani. A kis Verácska küldött ide. Az aranyos nem akart eljönni, nem tudtuk rávenni. Pedig napokon át próbálkoztunk Slapaj barátommal együtt. *(Csend)* Na, azér' nem folyton ám, mer', ugye, tömködés közbe' az ember ilyesmiről mégsem beszél.

LAJDÓ Hazudsz, rohadék!

KÁDESZ Na lássa, ez van magával. *(Ráng)* Csak vadul, vadul, aztán nem hisz sem a munkás–paraszt hatalomnak, se nekem. *(Gúnyosan)* A büszke nyomdász! A szocdemhagyomány!⁶⁹ *(Csend)* De hát itt a bizonyíték! Verácska masniját csak felismeri. Tőle kaptam, emlékebe. *(Lobogtatja a masnit)* Na, meg sem nézi? Azér' bedobom magának. Hátha még elélvez rajta. Utoljára, kötél nélkül.

VERÁCSKA *(felsikolt)* Lajdó! *(A vőlegényéhez rohan, féltőn átöleli, zokog)*

ESTVÁN *(VERÁCSKÁval egy időben)* Elég legyen! *(Elkapja KÁDESZ karját, a padra taszítja a nyomozót, elveszi a masnit, zsebre teszi)*

A többiek is KÁDESZra rontanak

ESTVÁN *(visszatartja övéit. KÁDESZnak)* Tűnjön el a színpadról!

BALAJ Mert még meg találják lincselni.

KÁDESZ *(gúnyosan)* Hát nem tanultak elég tolaranciát? *(Ültéből füttyjelet ad)*

Mindkét oldalról egy-egy géppisztolyos fegyőr ront be. KÁDESZ előveszi a pisztolyát, és tüntetően játszik vele

MÁSODIK FEGYŐR Falhoz! Falhoz! *(Fegyverével a jobb oldali kulisszákhöz tereli a családot és LAJDÓT)* Arccal te! Kezeket hátra! Stb.

ELSŐ FEGYŐR *(tisztelig KÁDESZnek)* Jelentem, a színház körülvéve, a levéltárak kibebezve, az akták megsemmisítve. Sehonnan egy szó ki nem szivárog.

KÁDESZ *(az ELSŐ FEGYŐRnek)* Pihenj! *(Feláll, nagylegénykedve járkal a falhoz állítottak mögött)* Na, emberek?! Engem tudnának megmarni a népek? *(Ráng)* Láthassák, nekem is van füttyjelem, ha muszáj. Mer' köllött maguknak színjáték! *(ESTVÁNNak)* Szerzőkém! Most majd tanulhat a mamuskától, hímezhet firkálás helyett! *(Kiveszi GYÖNGYÖS kosárból a hímzést, nézi)* Ugráló szarvasok? Csodaszarvasok, mi?! *(Ledobja a hímzést a földre, rátapos)* Vörös csillagot, azt hímeznek majd! Nászajándékba. *(VERÁCSKÁnak)* Na, hol lesz az esküvő? A mennybe'? A pokolba'? *(LAJDÓnak)* A sír fenekén, igaz, hulla úr? Itt a szemfedőjük. *(Kirántja SOLYA kezéből a kendőt, és VERÁCSKÁra dobja. A FEGYŐRöknek)* Na, zárják be az egész bandát! *(Kitárja az ajtót)*

ELSŐ ÉS MÁSODIK FEGYŐR *(a nyitott ajtón át kilökdösik LAJDÓt és a családtagokat)* Gyerünk! Lódulj! stb.

Ahogy tűnik el egyik szereplő a másik után, úgy csökken a fény. Végül félhomály

KÁDESZ *(becsapja az ajtót, kezét dörzsöli, megy a rivaldához. A közönségnek)* Most pedig *(Gúnyosan)*, hölgyek és urak, függönyt a múltra! *(Vár)* Függöny!

Fekete függöny ereszkedik le a FEGYŐRÖK mögé

(A közönségnek) Csak nyugalom, mindenki marad a helyén. Viszlát! *(Oldalt kimegy)*

A FEGYŐRÖK fenyegető csendben őrzik a függönyt. Ám hamarosan dörömbölés hallatszik, előbb mintha egy, majd több és több rab verne zárkaajtót. A FEGYŐRÖK pillanatról pillanatra nyugtalanabbak, végül elmenekülnek.

A függöny fölmege, ESTVÁNEK egyszerű kertjét látjuk, mint az álombeli látomás valóságalapját. Ahol a fehér ajtó volt, ott a családi ház kertre nyíló ajtaja, barna színű. A pad megviselt kerti bútor, egyik végében GYÖNGYÖS kosara. A virágállvány sem fehér, rajta dúsán virágzó cserepes muskátli. A fogas helyén akácfa áll, törzséhez néhány összecsucott kerti szék dől. Valahol kapu sejthető, bokor takarja. Itt-ott kis ágyás, bennük néhány szál virág. Verőfényes délelőtt.

ESTVÁN *(mint aki rossz álomból ébredt, kilép a lakásból. Mezítláb van, pizsamában)* Hogy az a... *(Ki-becsukja az ajtót, rácsodálkozik)* Nincs bezárva. *(Csend, töpreng)* Pedig annyira tisztán, de annyira tisztán... *(Mutat az akácfa felé)* Igen, ott, ahogy köti a nyakkendőt... *(Dühösen az akácfa felé lódul)* Ha akarom, hát meg is fojtom vele... Huh! *(Ráeszmél, hogy*

mezítláb van) A papucs! Ja, ja, papucs, papucs. (Visszasétál a lakásba, majd kezében papuccsal megjelenik. Ledobja, belebújik) Bújj bele Jankó, ott lesz... (Becsukja az ajtót, de nyomban ki is tárja) Nana! Nyitva maradni! (Áll, töpreng, hol a muskátlira, hol az akácfára néz, fejét csóválja) Ott lesz jó, ott lesz jó. A mennyekben, Verácska, a mennyekben! (Az akácfához ballag, letép egy ágacskát. Csak nézegeti, nem tépdesi) Szeret, nem szeret. Szeret, szeret. (A padhoz baktat, az ágacskát betűzi a muskátlis vázába) Még hogy bevonuljon Szent Péter elé! Ugyan! Fején mirtuszkoszorú, karján a kivégzett Lajdó, közben meg anygalkák harsonáznak... (Leül a padra, köhéccsel) Na nem! Ez giccs, ez nem végkifejlet. (Krákog, torkát köszörüli) Aha, szónokoltam is. (Legyint, fölnevet) Ciceró mint kém! Aztán az a köll, az a tolarancia, meg az a pártzsargon!⁷⁰ Drága, szép anyanyelv, hogy mi lett veled! Kinek is kellene az én drámám? (Felfigyel a kosárra, magához húzza, matat benne) Tényleg jobban tenném, ha hímeznék. (Stoppolófára húzott vastag fuszeklit vesz ki. Nézi, fejét csóválja) Vagy stoppolnék.

GYÖNGYÖS (a kapu felől jön be. A szokott házi ruhában van, kezében virágcsokor. Vidáman) Hé, a kedvenc parketta fuszeklim. Csak én stoppolhatom!

ESTVÁN (mintha nem is neki szóltak volna) Hm. (Visszateszi a zoknit)

GYÖNGYÖS (ESTVÁNhoz megy) A hímzést eldugtam. Legalább azt ne tudd előre, hogy milyen lett. Majd meglátod, ha felköszöntünk.

ESTVÁN Aha.

GYÖNGYÖS Jó reggelt! Ébresztő! Tizenegyre jár, mindjárt itt vannak a gyerekek! Nézd mit szedtem! Az ünnepi asztalra lesz. Tetszik?

ESTVÁN felnevet

Most mit nevensz? Mindjárt kidobom a kukába.

ESTVÁN Isten ments! Gyönyörű, mint aki szedte!
(Megcsókolja GYÖNGYÖS kezét)

GYÖNGYÖS *(mosolyog)* Öregasszonynak nem szabad így udvarolni, még azt hiszi, hogy csúf a csokra.
(ESTVÁN arcára cuppant) Vagy ami rosszabb, elhiszi, hogy olyan szép, mint a csokra. Szóval, mit nevetett az úr?

ESTVÁN Azt, hogy álmomban húsz egynéhány évesen is ilyen voltál, mint most.

GYÖNGYÖS *(nevet)* Nyomasztó lehetett!

ESTVÁN De még mennyire!

GYÖNGYÖS Te!

ESTVÁN Jaj, nem te, öregasszony. *(Maga mellé vonja GYÖNGYÖSöt)*

GYÖNGYÖS a padra teszi a csokrot, és előveszi a stoppolást. Nemigen halad vele

Hanem, képzeld, mintha az egész család a készülő darabomat játszott volna. Még hozzá közönség előtt! Lement a prólóg, de aztán mi lett a darabból! Akár egy jól szabott ruha fölvagdalva, összefércelve mindenféle ringy-rongyokkal. *(Felcsillan a szeme)* Apropos!

Fociztam is. Rongylabdával! *(Csend)* De Verácska nagyon szenvedett. Kádesz, meg Slapaj ott röhögött a fogasnál.

GYÖNGYÖS Hol?!

ESTVÁN Szóval ott, az akácfánál. *(Mutatja)* Aztán egyszer csak be voltunk zárva.

GYÖNGYÖS Látod, ezen nem csodálkozom. Nem lehet úgy dolgozni, hogy hetek óta ki sem mozdulsz a szobából. Mikor feküdtél le? Hajnalban, igaz? És megint ártírad, amit tegnap írtál. Igaz? Mondd, mért kínozod magadat?

ESTVÁN Mit is mond a Jelenések könyve?⁷¹ „Írd le hát, amit láttál, a jelent, és ami ez után történik.”⁷² *(Csend)* Ez lehetne az igazi tett. Mert mit ér a tett, ha fél úton megáll, ha színre hív megannyi hőst, ám tetemre hívni bűnöst megriad? Bűnt temet a hősök mellé, és bűnöst jutalmaz meggyalázott sírok felett. *(Csend)* De hogy az unokánk hova tűnt?

GYÖNGYÖS *(felvillanyozva)* Unokával is álmodtál?!

ESTVÁN *(nevet)* Madárijesztőnek nevezett. *(Csend)* Ja, és Platónt is idéztem, tudod, a Szókratész védőbeszédéből. Amit a bírának mondott a halálos ítélet után: „Én halni indulok...”

GYÖNGYÖS Papa, papa! *(Az ölébe ejti a stoppolást)* Mennek ki az oroszok, mindjárt ünnepeljük a születésnapodat, te meg itt arról álmodsz, hogy halni

mész. Komolyan, Estván, a végén még Verácska sorsára jutsz.

ESTVÁN Jól van, na! – Tényleg, Verácska?

GYÖNGYÖS *(Tovább stoppol)* Nem tudtam rábeszélni, hogy vegyen fel másik ruhát, legalább az ünnepi ebédhez. Reménytelenül az emlékeibe öltözik.⁷³

ESTVÁN De jó metafora! Szent örültjeinkre tényleg ez áll. Mi csak emlékezünk a tragédiákra, ők magukra is öltik, mint valami ruhát. De még mennyire. *(Felfigyel VERÁCSKÁra)*

VERÁCSKA *(kilép az ajtón. Most is a pincéröltözékben van, hajában a spárga. Álmatagon dúdolgat, közben csücskénél fogva lóbázza a megcsomózott zsebkendőt. Észreveszi ESTVÁNÉkat, zavarba jön)* Jé! Kukucs! *(Befelé mutat a lakásba)* Odafigyelek ám! *(Ijedten a fejéhez kap)* Ja, nem is oda! *(Becsapja az ajtót, ide-oda nézelődik)* Hová, hová? *(A kapu felé mutat)* Ja, a kaput be kell zárni. *(Indul is)*

GYÖNGYÖS Én hagytam nyitva Balajéknak. Idejönne?

VERÁCSKA, zsebkendőjét húzogatva, az asztalhoz tipeg

Nem baj, szívem, ha feltettél kávé. Csak ki ne fusson!

VERÁCSKA *(felszabadultan)* Nem, nem! Lajdó sem szereti, ha kifut, mert akkor csupa kávé lesz az egész konyha. Juj, mit szólna hozzá!

GYÖNGYÖS Na látod. – A bogyódat bevetted?

VERÁCSKA Tényleg! *(Markában a zsebkendővel hosszasan kotorászik köténye zsebében)* Hol vagy, bogyócska? Bogyócska, gyere elő!

ESTVÁN Várj, hozok vizet. *(Amíg VERÁCSKA keresgél, kihoz egy pohár vizet)* Majd én fogom a zsebkendőt, úgy könnyebb. *(A zsebkendő után nyúl)*

VERÁCSKA *(riadtan rántja el a zsebkendőt)* Nem, nem! A zsebkendőt nem adom, rajta van a csomó. Folyton elfelejtenék Lajdónak kávéát főzni. *(A másik kezébe veszi a zsebkendőt)* Pedig akkor nem tudja kibogozni ezt a nyomorult spárgát. *(Megrángatja. Kotorászik a zsebében)* Arra meg hogy kösse vissza a masnimat, igaz? *(Kapszulát vesz elő)* Itt a bogyó! *(Mutatja)* Hamm. *(Bekapja, lenyeli, kivieszi bátyja kezéből a poharat, ESTVÁNra emeli)* Egészségedre, Estván! *(Iszik)* Isten éltesse!

ESTVÁN *(meglepődik)* Hát, téged is, Verácska. *(Húgához hajol)* Puszi nincs?

VERÁCSKA *(elhúzódik, végigméri ESTVÁNT)* Puszi csak Lajdónak! *(Kuncog)* Ő sokkal szexisebb, nem ilyen öreg, meg kopasz. Igazi férfi. Galambösz! Galamb, égi galamb.⁷⁴ Elmehetek?

GYÖNGYÖS *(nyújtja VERÁCSKÁnak a csokrot)* Vázába tennéd? Majd én vigyázok a kávéra. Hagyd nyitva az ajtót.

VERÁCSKA Jaj de jó! – Fogd! *(A meglepődött ESTVÁN kezébe nyomja a poharat, megragadja a csokrot)*

Turbékoljatok csak tovább! *(Beszalad a lakásba. Az ajtót nyitva hagyja)*

GYÖNGYÖS Humorérzéke az van – ha sebzett is. *(Szimatol)* Te! Nem érzel égett szagot? A kis ravasz! Már rég kifutott neki a kávé! *(Felugrik, a stoppolást a kosárba dobja, szalad VERÁCSKA után. ESTVÁNNak visszakiált)* Gyere már öltözni! *(Nyitva hagyja az ajtót)*

ESTVÁN Minek rohansz? Úgyis kifutott. *(Pohárral a kezében neje után ballag. Becsukja az ajtót)*

Csend, madárcsicsergés

BALAJ *(a kapu felől jön állványra szerelt videóval)* Hahó, ösök! Betörök! *(Tisztos távolban az ajtótól felállítja az állványt. A kamera az ajtót figyeli)* Hahó!

Kapucsapódás, SOLYA jön. Igen rossz hangulatban van

(SOLYÁnak) Méla csend és hullaszag. *(Észreveszi a kosarat, odamegy)* Pedig itt az élet jele. *(Kiveszi a zoknit, beleszagol)* Fúj!

SOLYA Tedd vissza! Ne idétlenkedj!

BALAJ *(visszateszi)* Na jó, akkor égett kávé szag van. Terjeng, mint kis hazánkban a korrupció. Nem érzed?

SOLYA Balaj, komolyan! Hülyéskedéssel nem fogsz jókedvre deríteni. Fogd vissza magad! *(Az ajtóhoz megy, kopog)* Anya! Apa! *(Csend. Nyugtalanul járkál fel s alá)*

BALAJ Nem úgy kell azt, nővérkém. *(Résnyire kinyitja az ajtót, bekiabál)* Szabad-e bejönni a betlehemeseknek?

GYÖNGYÖS Majd karácsonykor. Balaj, te vagy az?

BALAJ Meg egy Solya nevű angyalka.

GYÖNGYÖS Várjatok odakint! Mindjárt megyek.

BALAJ *(visszacsukja az ajtót. SOLYÁnak)* Valami gubanc lehet odabent. *(Szétnyit egy széket, belenyomja SOLYÁt)* Na, csüccs le! – Jaj, ne vágj már olyan fancsali képet! Értsd meg, muszáj tőletek elköltöznöm. Eddig csak fintorogtam a férjed politikai idomítgatásától, de most már a gyomrom is háborog – meg a biztonságérzetem. Egyébként, otthagynom a szerkesztőséget is.

SOLYA Legalább addig ne költözz el, amíg én nem tudom, hogy mit csinálok. Kell, akivel válthatok néhány jó szót. *(Sír)*

BALAJ Ejnye már, ne sírj! Tudod, csíz, ha szarban vagyunk is. Fő a polgári önfegyelem.

SOLYA Jaj, ne csináld! *(Pityereg)* De hogy még az esküvői vacsoránkról is küldött jelentést! Hogy apa milyen köszöntőt mondott, hogy melyik rabtársa volt ott, miről beszélgettek.

BALAJ *(széket húz maga alá is)* Nem is olyan rosszindulatú jelentések. Nővérekém, másról is kiderült már, hogy besúgó volt. Mit akarsz, egész jópofa fedőnevet választott magának: Szalamandra. Az is egy csúszómászó, nem?

SOLYA Cinikus vagy.

BALAJ Te meg túl kíváncsi. Kellett neked Sandró iratai közt kotorászni.

SOLYA Kellett, mert...

GYÖNGYÖS *(kilép az ajtón)* Na, itt vagyok végre!

SOLYA, BALAJ zavartan feláll

Ne haragudjatok a várokozatásért, végre megterítettem. Az az átkozott kotyogós főző teleköpködte az egész konyhát. Még az ünnepi étkészletet is. Bár ne vettem volna olyan korán elő. *(BALAJnak)* Na, te bolondos betlehemes, egy pusztit nyomhatnál anyád arcára. *(Kap. SOLYA arcát fürkészi)* És te, kislányom?

SOLYA Jaj, anya! *(GYÖNGYÖS arcára cuppant)* Régen voltam én kislány.

GYÖNGYÖS Annyira nem régen, hogy ne venném észre, ha sírtál. Ne mond, hogy nem! *(Csend)* Sandró nem jön el a papát köszönteni?

SOLYA Ugyan! Dehogynem! Sőt! Mondta is, hogy valószínűleg késni fog, mert valami meglepetés készül apának. Ne kérdezd, hogy mi, nem árulta el.

BALAJ Ez valami show lesz, a nyakam rá! Biztosan ő hozza a betlehemet.

GYÖNGYÖS BALAJRA legyint, leül a padra, előveszi a stoppolni valót

Viccen kívül: rám parancsolt, hogy a videót feltétlenül hozzam el. Mintha magamtól nem jutott volna eszembe. Úgyis meg akartam örökíteni a hatvanéves apát.

GYÖNGYÖS *(kifakad)* Még csak egy újabb show hiányzik! Van itt éppen elég. Verácskánk gondoskodik róla. Rosszabb állapotba került, mint Lajdó kivégzése után volt. Apátok pedig!... Nem jönnétek közelebb? Befejezném ezt a stoppolást.

SOLYA ÉS BALAJ székestől GYÖNGYÖS közelébe telepszik

(Néhányat ölt, aztán abbahagyja) Féltem apátokat. Egyszerre birkózik Verácska napi örületével, meg a színdarabjával. Bele fog rokkanni. Jobb lenne, ha félretenné, de én beszélhetek neki. Talán ti rávehetnétek. Most is beküldtem, hogy öltözzön már föl, de szerintem visszaült írni, pedig alig aludt valamit. Hát kell neki egy szívinfarktus?

SOLYA *(anyja mellé bújik)* Anya, anya, mamácska! Visszaüt az az átokvilág! Nektek sem lehet könnyű.

GYÖNGYÖS Hát még kinek nem?

SOLYA *(zavarban)* Hát...

BALAJ Például nekem! Folyton csak büszkének kell lennem ötvenhatos őseimre. El sem tudjátok képzelni, micsoda hősi erőfeszitésembe kerül, hogy visszafogjam magam.

ESTVÁN *(fekete cipőben, fekete vászon nadrágban, rövid ujjú, fekete kivingben van. Nagy lelkesen kivágja az ajtót, kezében borospalack, de nem a flaska. Mutatja)*

Megtaláltam! – Ni csak, itt a fészekalja! Szevasztok!
Képzeljétek, megtaláltam!

*SOLYA apjához szalad, a nyakába ugrik, BALAJ
a kamerához pattan, és ettől kezdve folyamatosan
forogat*

Maradjatok! A gratulációt majd odabent fogadom, a
terített asztalnál. Így írja elő a családi protokoll. Igaz,
mama?

GYÖNGYÖS Csakhogy előbújtál!

ESTVÁN Le ne harapd az orrom! – Nézték, ugye, hogy
minek örülök ennyire. *(BALAJnak)* Minek az a videó!
(De azért oda mutatja a palackot) Na?!

BALAJ *(a kamera mögül)* Közönséges Bikavér.

ESTVÁN Vak a kamerád. Nézd meg jobban!

BALAJ Hoppá!

ESTVÁN Ötvenhatos évjárat! Egyik barátomtól kaptam.
Napok óta keresem, már-már azt hittem, hogy Verácska
rátalált. *(Sóhajt, legyint)* Persze, ez nem az igazi szent
pesti bor. Azt, sajnos, nem találtam meg. Emlékszel,
mama? Amit Lajdóval rejtettünk el, meg Verácskával.
Nem akárhogy került ám hozzánk. Képzeljétek, ötvenhat
karácsonyán egy nagy bajuszú angyal hozta egy zsák
krumpli társaságában...

A többiek összenevetnek

Vagy ezt meséltem már?

SOLYA Benne van az első felvonásban is. Elolvastam ám, amit ideadtál!

ESTVÁN És?! *(Leteszi a palackot a pad mellé)*

SOLYA Persze, papa, tetszett. Mit is mondhatnék?... De hisz még nincs is befejezve.

ESTVÁN Igen, igen, a végkifejlet hiányzik. Nyugtalanít épp eléggé.

SOLYA Látod, engem más nyugtalanít. Az, hogy Verácska kínos dolga a darab ellen hangolhat némelyeket, mert – úgymond – árnyékot vet a forradalmár lelkületre. Másokat meg épp kajánkodásra készíthet. Pont ebben a megbuggyant világban. Mondd, apa, nem tennéd esetleg félre a darabot – egyelőre? A tegnapi valóságát a ma színháza nemigen viseli el.

ESTVÁN Hogy a mindenkori színháznak mi az ínyére való, az engem nem érdekel.

SOLYA Kár. *(Visszaül anyja mellé)*

ESTVÁN *(elgondolkodva)* Kár? – Kár az lenne, ha rejtve maradna Verácska áldozata. *(Csend. Széket húz maga alá)* Volt egy idős zárkatársam, egy vidéki nemzeti bizottság elnöke. Kis keresztet faragott magának fogkefenyélből. Az egyik hipisnél⁷⁵ megtalálták. A smasszer röhögött, és bedobta a kiblibe. Amikor magunkra maradtunk, a jó öreg könyékig turkált az undorító szószban, míg a keresztjét ki nem halászta.

Kint autó érkezik

Vizünk inni is alig volt. A szerencsétlen nem tudta lemosni magát, csak a keresztet. Napokig büzlött a zárka, de ettől a büztől a rendszer lett még bűdösebb. Máig ideérezni.

SANDRÓ *(siet be a kapu felől. Lelkesen, nagy hangon beszél, nem hagy időt semmiféle megnyilatkozásnak)*
Hahó, ötvenhatosok, meglepetés! Végre megérkeztünk! Vendéget hoztam, vagyis hogy ő hozott a kocsijával. *(A mögötte léptető idős úrra mutat, aki kézfogásra készített kézzel egyenesen ESTVÁN felé tart)* Balaj! *(Mutogat, hogy BALAJ kit videózzon)*

Az idős úrban KÁDESZra ismerni. Jó hatvanasnak látszik, dús haja hófehér, drága szemüveget hord. Jól fésült, jól vasalt, eleven és magabiztos. Eleganciája amerikaiasan giccses. BALAJ a videóval KÁDESZra tapad

Papa, hadd mutassam be izmosodó demokráciánk jeles személyiségét. Egyelőre a frissen alakult Erőszakellenes Liga elnöke, de ki tudja, hová helyezi még a népakarat!

KÁDESZ *(elkapja, és két kézzel rázza az ültéből felállni készülő ESTVÁN kezét. Vissza is nyomja a székre)* A Liga küldötteként meg vagyok tisztelve, hogy elsőnek én szoríthatom meg a kezét ötvenhat hősének. *(GYÖNGYÖS felé fordul)* És a kedves feleségnek, ugyebár? *(Kezét nyújtja)*

GYÖNGYÖS bólint, mutatja a kezében levő stoppolást

(Zavartalanul tovább) Üdvözetem az asszonykának is. *(Bólint SOLYA felé, majd BALAJ felé int)* Igen, fiatalember, csak rögzítsük ezeket a pillanatok! *(Mint*

aki a kamerának játszik) Hölgyeim, büszkék lehetnek, hogy olyan férj és apa mellett vészelték át a túlkapasokkal terhes éveket, aki arról híres, hogy türelmes tolaranciával bír. Ebbe' városszerte konszenzus van.

GYÖNGYÖS Ó!

KÁDESZ (*ESTVÁN felé fordul*) Pedig a kegyetlen diktatúra csaknem halállal sújtotta önt is. Hála a sorsnak, ettől megmenekült.

ESTVÁN (*mosolyog*) A haláltól talán nem is olyan nehéz megmenekülni – de foglaljon helyet! – , sokkal nehezebb volt megmenekülni a bűntől, hiszen a bűn fürgébben fut, mint a halál.

SANDRÓ széket tol KÁDESZ, alá

KÁDESZ (*leül*) Ez nagy meglátás! Önre vall.

ESTVÁN Látja, most ön tisztelt meg engem. De sajnós, Platón úgy emlékszik, hogy ez a meglátás Szókratészé volt.

GYÖNGYÖS, SOLYA kuncog

KÁDESZ (*nem zavartatja magát*) Na igen. De ha már a megtiszteléseknél tartunk: az Erőszakellenes Liga vezetősége szintén megtisztelésnek tartaná, ha holnapi nyilvános nagygyűlésén önt díszvendégként üdvözölhetné, és rövid szónoklásban méltatná a megbékélés fontosságát, különös tekintettel arra, hogy immáron elvonultak a testvéri... (*Torkát köszörüli*) a testvérinek már nem mondható szovjet tankok. (*Ráng*) Mer' hát, ki is tudna többet a megbékélésről, mint akit megtéptak a tolarancia hiányosságai – Sandró barátomtól mindent tudok ám! (*Feláll*) Egyben megragadom az alkalmat, hogy a hatvanadik

születésnapja alkalmából előzetesen is a legjobbakat kívánjam. *(Enyhén meghajol, visszaül)*

ESTVÁN Köszönöm, de...

KÁDESZ Mondom, előzetesen, mer' a végleges jókívánság a holnapi ünnepségen fog megtörténni kellő reprezentáció kíséretbe'. *(Feláll)* Sajnos, nekem most már mennem köll, mer', ugye, a kocsi kinn vár, sok a teendő még a nagygyűlésig. A részleteket majd Sandró barátom... *(Ámulatában alig tudja kiejteni)* ... elmondja. *(Rángatódzik)*

VERÁCSKA *(lép ki az ajtón lepedőből, csipkefüggönyből összefércelt menyasszonyi „ruhában”, ami alig takarja a pincérjelmezt. Fél karján a GYÖNGYÖS szedte csokor, másik kezében kis tálcát tart. A tálcán egy csésze feketekávé. Körbejártatja tekintetét)* Ó, a násznép!

Dermedt csend. A látvány mindenkit rabul ejt. A kamera VERÁCSKÁra figyel

Mért nem mulattok? Nem tudjátok, hogy itt a vőlegény? *(Keresgél a szemével)* Kedvesem, kedvesem, merre vagy? *(Csend)* Kihül a kávé! *(Tekintete megakad KÁDESZon, siet felé)* Megvagy! Én galambösz kedvesem! ⁷⁶

GYÖNGYÖS *(a stoppolást leteszi)* Verácska, ne!

ESTVÁN *(VERÁCSKÁnak)* Menj a szobádba, kérlek!

VERÁCSKA *(már KÁDESZ előtt áll)* Majd Lajdóval. *(Ujjal mutat KÁDESZra. Diadalmasan)* Látjátok, él, mintha fel sem akasztották volna!

KÁDESZ *(felugrik)* Mi ez, kérem?! *(Nem tud ellépni Verácska elől)*

VERÁCSKA Kávé, kedvesem! *(Nyújtja a kávé)* Na, Verácska vagyok! Na!

KÁDESZ ráng

(Bosszús) Mit fintorogsz?! *(Pillanatnyi szünet. Esmél, felsikolt)* Rángó pofájú! *(A férfira borítja a tálcát)* Borul a stelázsi! *(A csokorral ütlegeli KÁDESZT)* Csaló! Gyilkos! Hóhér!

SANDRÓ elrántja az ütlegelés elől a megdermedt KÁDESZT

ESTVÁN *(lefogja VERÁCSKA kezét)* Tönkremegy a csokrod! Szabad a karját, hölgyem? *(GYÖNGYÖS segítségével a lakásba vezeti a hűgát)*

SOLYA fölkapkodja a tálcát meg a poharat, és a többiek után szalad. KÁDESZ indul a kapu felé. BALAJ a videót SANDRÓra irányítja

SANDRÓ *(KÁDESZ mellett botladozik, még mindig pártfogója ruháját törölgeti)* Bocsánat... visz major... szerencsétlen félreértés...

KÁDESZ Szerencsétlen maga! Lesheti, hogy mikor lesz kampányfőnök!

SANDRÓ *(megragadja KÁDESZ zakóját. Pimaszul)* Nocsak! Ki akar rúgatni? Apámmal szemben nagy hálátlanság lenne!

KÁDESZ *(lerázza magáról SANDRÓt)* Slapajnak legalább esze volt. Magának még arra se, hogy a

videózást leállítsa. *(Mutat a videózó BALAJra, majd a kapu felé kisiet)*

SANDRÓ Adod ide a videót! *(Ugrana, hogy elvegye)*

SOLYA *(éppen kilép a lakásból)* Szalamandra!

SANDRÓ megbénul

(Gúnyosan) Hagyd, kedvesem!

Kint autó indul, távolodik

SANDRÓ *(dühösen kiabál)* Hogy merészeltél az irataim közt turkálni?

GYÖNGYÖS *(jön ki a lakásból, mögötte ESTVÁN is)*
Csendesebben, talán elalszik Verácska.

SOLYA Mit tegyek, ha napok óta kampányolsz. Nem tudtalak utolérni. A vércsoportod kellett az Rh-faktor miatt. Kisbabát várok ugyanis.

GYÖNGYÖS Hallod, papa! *(Repül a lányához)*
Kislányom! *(Megtorpan)*

SANDRÓ A rohadt életbe! Megtartod?

SOLYA *(fejét lehajtja. Néhány pillanat múltán)*
Magamnak. *(Felkapja a fejét)* Te pedig arra! *(Kifelé mutat. GYÖNGYÖS nyakába borul)* Jaj, anya! Itthon maradhatok – egyelőre?

GYÖNGYÖS Hát persze.

SANDRÓ *(BALAJnak)* Szűnj már meg azzal a kamerával! *(A sógorára rontana)*

ESTVÁN *(közéjük áll)* Nana!

BALAJ Oké, felvétel vége. Ennyi épp elég!
(Kikapcsolja a videót, kiveszi a kazettát) Apa! A végkifejlethez talán fel tudod használni. *(ESTVÁNNak adja a kazettát)* Mit szólnátok, ha én is hazaköltöznék – egyelőre?

ESTVÁN *(megöleli BALAJt)* Fiam!

SANDRÓ *(hátrál kifelé)* Ezt még megkeserülitek! A viszontlátásra! *(A kapu felé kisért)*

ESTVÁN *(a kazettát nézegeti)* Mennyi álság, mennyi hazugság! A jövőt is beborította. *(Zsebre teszi a kazettát)*
Lám, lám, Eliot igazsága:

Jelen idő és múlt idő
A jövő időben talán jelen van.
S a jövő idő ott a múlt időben.
Ha minden idő örökké jelen,
úgy minden idő helyrehozhatatlan.⁷⁷

(Csend) Talán, talán. *(Csend)* Talán mégsem!
Megmaradt ez a bor *(Felveszi a palackot a pad mellől, megemeli)*, az ötvenhatos évjárat. *(Csend. BALAJnak)*
Na, meg egy bronzdarab a Sztálin-szoborból, fenn a padláson. Rátok vár, tegyétek múzeumba! *(Vidáman)*
Mit gondoltok? Nem kellene az unokámra inni?

GYÖNGYÖS Te! Talán az unokánkra, nem?

SOLYA Egy Krisztiánra, ugye? Hozok máris poharakat.
(Szalad a lakásba)

GYÖNGYÖS De ne a terítékről!

ESTVÁN Ne ám, mert még duhaj nagy kedvemben a földhöz találok csapni! Hogy is ne! Micsoda nap! Akkora rongyabdát csinálok az unokámnak, hogy...

BALAJ *(nevet)* Apa! Legföljebb álmodban. Melyik gyerekeknek kell ma rongylabda?

ESTVÁN Kell az még, majd meglátod. Te csak ne nevedd!

SOLYA *(kirohan a lakásból)* Anya! Apa! Csupa vér minden! Verácska felvágta az ereit!

ESTVÁN *(felugrik)* A mentőket! *(Beszalad a lakásba, SOLYA, BALAJ utána)*

GYÖNGYÖS *(felnéz az égre)* Istenem. *(Fogja a kosarat, és besiet a lakásba)*

Elsötétedik, mentőautó vijjogását hallani.

Jegyzetek

- ¹ **Na te felhő... stb.** Verácska elméje zavarodott. A folyton alakuló felhő rajzolatai szerelme alakját vetítik elé. Tudja, hogy felhőt lát, ugyanakkor tántoríthatatlanul hiszi, hogy az maga az élő Lajdó.
- ² **Na, öreg veterán, gyerünk a függöny elé.** Már az előző jelenetekből is sejthető volt, de ezek a szavak világossá teszik, hogy Estván színjáték előadására készül.
- ³ **Szeress, szeress... stb.** A Lajdóval azonosított felhő ezüstös színe hívja elő Verácskából a galambősz képzetet (l. még 7. jegyzet).
- ⁴ **Borul a stelázsi.** Itt annyi, mint bukik a rendszer (t. i. a kommunista). A kifejezést ilyen értelemben gyakran használtuk egymás között a forradalom alatt is és a börtönben is. Eredetileg pesti vagányok szófordulata lehetett a családi veszekedés, az otthoni „balhé” igen képszerű megjelenítésére. (Stelázsi = kamra- v. konyhai polc)
- ⁵ **Az orvos is csak nevetett... stb.** Verácskát zavarodott elméje miatt nyilvánították munkára alkalmatlannak. Ám ő inkább az orvos megértő összekacsintását érzi. A leszázalékolás ugyanis némi védelmet biztosíthat a furcsa kávéborogatás következményével, a meghurcoltatással szemben.
- ⁶ **Úgysem tudtok megfogni, álom vagyunk... stb.** Krisztián szavai nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy a színpadi jelenetek – legalábbis egyelőre – Estván álmában játszódnak le. Estván tehát álmodja, hogy színdarabot rendez, és ad elő – mint ahogy a későbbiekben kiderül – a családtagokkal együtt.

⁷ **Ezüst fejű felhőcském.** Verácska tudatában Lajdó ősz hajú lett: az ezüstös szín és ezzel a galambősz képzet is határozottan fejhez kötődik. Ennek a második rész végén lesz különös jelentősége (l. 76. jegyzet).

⁸ **Te, és azt tudod már... stb.** Ebből és a testvérpár ezt követő szóváltásából sejthető, hogy Estván a szerzője, Verácska pedig főhőse annak a színdarabnak, amelynek részletei az álom hömpölygésében gyakorta előbukkannak, bár csak olykor különíthetők el a többi álombeli eseménytől.

⁹ **Ikszes.** A kommunista pártállami rendszer a marxista osztályharcelmélettel indokolta embertelen diktatúráját. Úgynevezett társadalmi osztályok szerint különböztette meg állampolgárait. Ennek megfelelően hivatalos származási kategóriákat hozott létre. A munkás vagy paraszt származásúakat minden téren – a joggyakorlatban, egyetemi felvételeken, munkahelyi és közéleti előmenetel tekintetében – előnyben részesítette (hacsak nem találta úgy, hogy ellene fordultak). Az értelmiségi és az úgynevezett egyéb származás kifejezetten hátrányt jelentett. Az ikszes származás volt a legrosszabb kategória. Ide sorolták az ún. osztályidegeneket, vagyis a hajdani arisztokratákat, az 1945 előtti államapparátus magasabb rangú vezetőit, katonatisztjeit, a volt tőkéseket, meg a kulákokat (l. még 39. jegyzet). Előlük minden érvényesülési lehetőséget elzártak, ha éppen nem végezték ki, zárták börtönbe, internálták vagy telepítették ki őket. Származás tekintetében a szülők 1945 előtti állapota volt a mérvadó. A származást az önéletrajzokban kötelező volt feltüntetni. (Érdeemes megjegyezni, hogy a vezető párteberek között jócskán akadt nagytőkés származású. Párthűségük azonban többnyire mentesítette őket a hátrányoktól.)

¹⁰ **A Disz-bizottság is a tüntetőkkel tart, kislány!** A DISZ (Dolgozók Ifjúsági Szövetsége) 1950. június 18-ától (Rákosi Mátyás sürgette megalakulásától) egészen 1956 októberéig az egyetlen legális ifjúsági szervezet volt Magyarországon, és a Magyar Dolgozók Pártjának (a kommunista pártnak) ifjúsági fiókintézményeként működött. A forradalmat megelőző gazdasági és politikai válság a szövetséget sem kerülhette el. Az 1955 márciusában megalakított Petőfi Köre a Szovjet Kommunista Párt sztálinizmust megbélyegző XX. kongresszusa (1956. február) után különösen budapesti értelmiségieket megmozgató nyilvános vitákon reformokat sürgetett, bízva egyfajta reformkommunizmus lehetőségében és a marxizmus reneszánszában. Gyökeres változást azonban nem akart sem a Petőfi Kör, sem a DISZ központi vezetősége. Ezt elégelte meg az egyetemi ifjúság. Szegeden 1956. október 16-án jogász hallgatók kezdeményezésére egyetemisták és főiskolások megfogalmazták a rendszer megváltoztatására vonatkozó radikális követeléseiket, és megalakították a MEFESZ-t (a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egyesült Szövetségét). Néhány nap leforgása alatt a diákok szinte minden hazai egyetemen és főiskolán tömegesen léptek ki a DISZ-ből, hogy létrehozzák a maguk MEFESZ szervezetét. Így történt ez a budapesti Közlekedési és Műszaki Egyetemen is október 22-én. • A párt és a DISZ vezetői nem jó szemmel nézték sem a MEFESZ megalakulását, sem a műegyetemisták október 23-ára meghirdetett felvonulását, melyet a lengyel változások iránti szolidaritás jegyében kívántak megtartani. A Petőfi Kör elnöksége például Szegedre küldte egyik tagját, hogy beszélné le a diákokat a DISZ-ből való kiválásról. Az október 23-án megjelenő Szabad Nép meg a Szabad Ifjúság (a DISZ központi lapja) pedig üdvözölte ugyan a fiatalok egyes követeléseit, de figyelmeztetett az ellenforradalmi megnyilatkozások veszélyeire, és közzétette az Írószövetség

közleményét, miszerint a szövetség a lengyelországi reformokkal egyetért, de felvonulással, tüntetéssel nem. • A budapesti október 23-i felvonuláson, amelyet a Belügyminisztérium először nem, majd mégis engedélyezett, végül is a központ ajánlására részt vettek az egyetemek, főiskolák maradék DISZ szervezetei is. Feladatuk az lett volna, hogy a tüntetést reformkommunista irányba hangolják, és megakadályozzák a szélsőségesnek vélt megnyilatkozásokat.

¹¹ **Meg vagy száz évet Petőfitől... stb.** A Petőfi-szobor, a Bem-szobor és a Parlament az október 23-i felvonulás jeles állomásai voltak. Mindhárom helyszínen magam is jelen voltam. A Parlament előtt már világosan tudomására hoztuk a kommunista pártállami hatalomnak, hogy ugyanazt akarjuk, mint elődeink 1848. márciusában: magyar önrendelkezést, szabadságot. Az elsötétített Kossuth téren a Szabad Népet gyűjtöttük meg, hogy végre világosság legyen, és a tömeget kedves elvtársainak szólító Nagy Imrének pedig ütemesen harsogtuk, hogy „nem vagyunk mi elvtársak”.

¹² **Ledőlt! Ledőlt!** A felkiáltás a Sztálin-szoborra vonatkozik. • Október 23-án a hatalmas tömeggé duzzadt felvonulók egy része a Parlament elől a Dózsa György útra vonult, és este fél tíz környékén ledöntötte a Sztálin-szobrot.

¹³ **Rákosi címerével?!** 1949 augusztus 20-án a Rákosi vezette moszkoviták szovjet mintájú alkotmányt erőszakoltak hazánkra. Ennek értelmében Magyarország köztársaság helyett népköztársaság lett, és az addig érvényben levő, korona nélküli címert – amit majd az ötvenhatosok Kossuth-címerként emlegetnek – új, nemzeti történelmünktől idegen címer, gúnynevén a Rákosi-címer váltotta fel. Ez jól kifejezte a honi bolsevisták Moszkva iránti szolgálalkúságát, lehetett volna bármely szovjet

tagköztársaság címere is: Az egymást keresztező kalapácsot és búzaszálat vörös csillag ragyogta be az egészet körülfogó, vörös és nemzetiszín szalaggal átkötött búzakoszorú tetejéről. • A Kossuth-címet a forradalom szerezte vissza, megtevesztésül még Kádárék is törvénybe iktatták 1956. november 12-én, ám csakhamar, 1957. május 1-jén újabb nemzetidegen címet állítottak helyébe: Maradt a szalaggal átkötött búzakoszorú és a vörös csillag, de a kalapács és a búzaszál helyére nemzeti színű címerpajzs került. Ezt neveztük Kádár-címernek. • Az 1989. október 23-án kikiáltott Magyar Köztársaság jelképe, a több mint kétszáz éve létező, elemeivel az ezeréves államiságot kifejező Szent Koronás címer lett, amit az első szabadon választott országgyűlés iktatott ismét törvénybe 1990. július 3-án. (Ez a címer ugyanis érvényben volt 1946. február 20-áig is. Ekkor azonban a nemzetgyűlés a (II.) köztársaság kikiáltása alkalmával a korona nélküli címet szentesítette.)

¹⁴ **Lajdó már a Rádiónál volt... vagy a Kiliánál?** A fegyveres harc október 23-án este 8-9 óra között kezdődött Budapesten, a Rádiónál. Jómagam is ilyen tájt érkeztem a Parlament elől az események közvetlen közelébe. Előzőleg az összesereglett tömeg az egyetemisták 16 pontjának sugárzását követelte, majd ennek nem teljesítése miatt a Rádióba akart bejutni, ám az ávós őrség sortűzet nyitott, aminek civil halálos áldozatai voltak. Ettől kezdve a forradalom fegyveresen folytatódott a kommunista hatalom ellen. A Szabadnép székházát, majd a Rádiót a felkelők hajnalra elfoglalták. Október 24-e hajnalán a szovjet tankok is megjelentek a fővárosban, de a Ferenc körút és az Üllői út sarkán máris fegyveres ellenállásba ütköztek a Corvin közben és a Kilián laktanyában harcállást foglaló felkelők részéről. Ezzel a forradalom a magyar függetlenségért vívott szabadságharccá szélesedett.

¹⁵ **Lajdó halott – kivégezték.** Lajdó valóban élt és valóban kivégezték másik három bajtársammal együtt 1959. február 19-én. Abban a perben ítélte őket halálra Tutsek Gusztáv, majd Borbély János, amelyben engem életfogytiglanra ítéltek. Lajdó nevével emlékezem meg ötvenhat minden kivégzett áldozatáról – de csak nevével, mert mindaz, ami a drámában köré fonódik, költött esemény.

¹⁶ **Ne gondold, hogy csak a te ítéleted van eltörölve.** Célzás arra, hogy 1989-ben törvényileg semmisnek nyilvánították a politikai ítéletek zömét, így a legtöbb ötvenhatosét is (1989. évi XXXVI. tv.).

¹⁷ **Moloch.** Istenség. Jóindulatának megnyerésére a Közel-Keleten gyermekeket áldoztak fel.

¹⁸ **Te is beleőszültél volna egy akasztásba.** A háborodott elme „logikus” indoklása annak, hogy Lajdó megőszült.

¹⁹ **Minden bokorban szovjet laktanya van.** Erdeinkben, hegyeinkben is rá lehetett bukkanni egy-egy szovjet laktanyára, létesítményre. A hatalmas, ormótlan kőfallal körülvett primitív épületekről könnyen fel lehetett ismerni őket. De árulkodtak róluk a környékükön felállított „fényképezni tilos” táblák is. Micsoda titkosság!

²⁰ **Mondták azt már... stb.** Verácska azokra az október végi, november elejei napokra emlékeztet, amikor mindannyian teljes győzelemnek véltük, hogy a szovjet csapatok kivonultak Budapestről. Ám csakhamar hírek szivárogtak arról, hogy keleti határainkon újabb csapatok özönlének be. (l. még 27. jegyzet)

²¹ **Polgár, atyáid vétke... stb.** Horatius Rómaiakhoz c. költeményének első szakasza.

²² **Quo usque... stb.** Idézet Ciceró Catilina elleni első beszédéből.

²³ **Pufajkás.** A korabeli közszej a forradalom megtorlásában részt vevő karhatalmistákat emlegette így. Nevüket pufajkájukról, téli ruházatként rendszeresített vattakabátjukról kapták.

²⁴ **Quem ad finem... stb.** Idézet Ciceró Catilina elleni első beszédéből.

²⁵ **O tempora ... stb.** Idézet Ciceró Catilina elleni első beszédéből.

²⁶ **A szemetjüket is mi takarítjuk el.** Országszerte számos laktanya, több repülőtér, üzemanyag-tároló és egyéb külvilágtól elzárt létesítmény állt rendelkezésére az „ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet csapatoknak” (l. 27. jegyzet). Amikor 1991 júniusában kivonultak, létesítményeiket leromlott, félromos állapotban hagyták hátra, és tetemes környezetszennyezést okoztak például a gondatlanul kezelt, szivárgó üzemanyag-tárolók révén. A károk helyreállítására vagy kártérítés fizetésére a szovjet vezetés nem volt hajlandó. Ez máig is költségvetési teherteretel.

²⁷ **Mind a százezer ideiglenes ... stb.** Gyöngyös és Estván az „ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet csapatokra” céloz. A Kádár-rendszer konszolidált időszakában a hírközlőszervek – és maga Kádár is – így emlegették a Magyarországot megszállva tartó, létszámában ugyancsak megszorodott szovjet csapatokat. Ez a Varsói Szerződés értelmében Magyarországon állomásozó Déli Hadseregcsoport az 1956 novemberének első napjaiban beözönlött megszálló egységekből jött létre. Megalakulását Konyev marsall jelentette be 1956 november 24-én. • Előzmények: Nagy Imre miniszterelnök 1956. október 28-án délelőtt a szovjet szervek beleegyezésével azonnali tűzszünetet hirdetett, majd délután rádióbeszédében bejelentette a szovjet csapatok azonnali kivonását Budapestről, és a tárgyalások megkezdését a szovjet

hadserg Magyarországról való teljes kivonásáról. Budapestről a csapatokat október 30–31-én vissza is vonták, de csak mintegy 25 km-re a fővárostól. Ekkor már a szovjet vezetés elhatározta Magyarország teljes megszállását, újabb csapattesteket indított el Romániából és Kárpátaljáról. Emiatt Nagy Imre november 2-án hiába tiltakozott szóbeli jegyzékben, majd hiába jelentette be, hogy Magyarország felmondja a Vasrsói Szerződést, a megszálló erők repülőtereket elfoglalták, honvédségünket vidéken leszerelték, és november 4-én lerohanták Budapestet, majd az egész országban katonai közigazgatást vezettek be. Közben, jellemzően a szovjet módszerekre, november 3-án, az akkor már honvédelmi miniszter Maléter Pál vezette magyar kormányküldöttséggel délelőtt a Parlamentben, este pedig Tökölön a szovjet csapatok végleges kivonásáról tárgyaltak. Tökölön, a tárgyalóteremben a magyar küldöttséget Szerov tábornok, a KGB vezetője magyar ÁVH-sok és a volt belügyminiszter, Piros László jelenlétében letartóztatta. Döbbenetes, hogy vannak, akik még ezek után is a szovjet csapatokat felszabadítóként ünneplik.

²⁸ **Hatvanban vagy hatvanegyben?** Az egész váci börtönre kiterjedő éhségsztrájk és tiltakozó megmozdulás 1960 áprilisában tört ki az ötvenhatosokat érintő április 4-i amnesztia után. Az amnesztia ugyanis csak kisidősökre (és egyéni kegyelemmel néhány nagyobb idős reformkommunistára) vonatkozott. A túlzott ítéletekkel börtönben maradt többi ötvenhatos nem egyszerűen csalódottságának adott kifejezést, hanem ügyészi vizsgálatot követelt. A sztrájkolók közül többeket a Fő utcára szállítottak nyomozásra, a sztrájk szervezésével vádolva őket, a többieket Márianosztrára és Sátoraljaújhelyre büntetőbörtönbe. Az utóbbiak között voltam jómagam is.

²⁹ **Fő utca.** A Kádár-rendszerben a politikai rendőrség egyik hírhedt fővárosi nyomozórészlege volt. Nekem is volt alkalmam

megismerni módszereit. Az intézmény ötvenhat előtt az Államvédelmi Hatóság egyik részlegeként működött.

³⁰ **A jelmezem hová tegyem?** Solyának ebből, és a rákövetkező megnyilatkozásából kiviláglik, hogy a fiatalasszony is színészként lép majd fel Estván darabjának második részében. Következésképp az álombeli darab folytatódni fog. Estván ugyanis most éppen nem a drámáját álmodja, néhány perce már valami mindennapos családi jelenet szövődik bele. Az ilyen egybefonódás a Rongylabdában többször is előfordul. Olykor nehéz is – de nem is fontos – eldönteni, hogy az álomfolyam melyik része Estván darabja, és melyik valami emlékkép megelevenedése.

³¹ **Visszajöttem én Ausztriából is... stb.** 1956 végén és 1957 elején kétszázezer magyar menekült el hazánkból, ki a harcok következtében, ki a megtorlások elől. Sokan voltak azonban olyanok is, akik pusztán a jobb megélhetés reményében kerekedtek fel. A menekültek nagyobb részének első nyugati állomása valamelyik ausztriai menekülttábor volt. A táborokba a kádári titkosszolgálat menekülteknek álcázott ügynökei révén beépült, információkat szerzett, és többeket fenyegetéssel vagy ígéretekkel igyekezett hazatérésre bírni. Az információkat és a hazacsaltak némelyikét az otthon maradt felkelők lebuktatásához használták fel.

³² **Life magazinhoz.** A fegyveres harc eseményeit külföldi tudósítók előszeretettel fényképezték. A képek jól jövedelmeztek, többségük nem is egy nyugati újságban, magazinban jelent meg. Sok felkelő ennek köszönhette lebukását, mert a hazai politikai rendőrség, amely átvette az Államvédelmi Hatóság feladatkörét, rendszeresen kutakodott az ilyen kiadványokban felkelőkről készült fotók után. • A Life az Egyesült Államokban megjelenő képes magazinok egyike.

³³ **Sőt, írok én olyan vérlázító...stb.** A kádári propagandagépezet előszeretettel tüntette fel a forradalom jellemzőjeként a kommunisták elleni hajtóvadászatot. Az előfordult néhány utcai igazságtétel jelentőségét felnagyították, titkolva, hogy a népharagot ávósok által elkövetett tömegmészárlások váltották ki. A nemzeti és forradalmi bizottságokat is rendre megvádolták ún. feketelisták készítésével, amelyek, hamis állításuk szerint, a meggyilkolandó kommunisták névsorát tartalmazták. A kommunista propagandával szemben Bibó István 1956. november 4-én, a második szovjet invázió napján kelt kiáltványában így írt: „megrendítő és csodálatos volt a felkelt nép bölcs és különböztetni kész magatartása, mellyel csupán a leigázó idegen hadsereg és a honi hóhérekülönítmények ellen fordult. A néhány napig napirenden volt utcai igazságtételeket (...) az éppen megalakult kormány rövid úton megszüntethette volna. Az az állítás, hogy e végből óriási idegen hadsereget kell az országba behívni, illetőleg visszahívni, komolytalan és cinikus.”

³⁴ **Csíkosba vágta magát.** A rabok nem téli viselete durva vászonból készült pizsamászerű öltözék volt, bár a pizsamáénál szélesebb függőleges csíkozással.

³⁵ **Sötétben bujkáló ellenforradalmár.** A Kádári megtorlás idején ezt a kifejezést plakátokon is terjesztették.

³⁶ **Kádár-huszár.** A pufajkások gúnyneve volt.

³⁷ **Talp alá valóval.** Az ávós verőlegények egyik kedvelt vallató módszere volt, hogy áldozatuk talpát dagadtra verték. A kínzáshoz az is hozzátartozott, hogy ez után a szerencsétlen embert órákon, sőt napokon át állni kényszerítették.

³⁸ **Gumibottal.** A forradalom előtt a magyar rendőrfőnöknél egy ideje már nem volt rendszeresítve a gumibot. A forradalom után Kádárék úgy találták, hogy hazánk gumibothiányban szenved. A

hiányt igyekeztek megszüntetni. Kérésükre a csehszlovák elvtársak a karhatalom számára nagy szállítmány gumibotot küldtek testvéri segítségnyújtásként.

³⁹ **Káderirtó.** Saját szóleleményem. Az első tagja ma már elavulóban van. Az ötvenes években vette át a köznyelv a pártzsargonból (l. 70. jegyzet), és valamely pártszerv, intézmény vagy munkahely aktív tagját jelentette. Önállóan vagy jelzőként vagy összetételekben elevenen élt a Kádár-rendszer alatt is. *Káderesnek* nevezték a személyzetiseket, akik *káderlapokon* tartották nyilván a személyzeti állomány tagjainak származását, rendszerrel szemben tanúsított magatartását és „értesülésekből” tudomásukra jutott dolgaikat. A *rossz káderek* (l. még 9. jegyzet) könnyen kerülhettek az ávó vagy később a politikai rendőrség hálójába, és besúgókká váltak. Nem egyszer a *jó káderek* is *rossz káderekké* lettek, ha az egyeduralkodó párt úgy határozott.

⁴⁰ **Tolaranciája.** Helyesen toleranciája. A tolerancia latin szó, türelmet jelent. Eredetileg a kifejezést kizárólag a vallási türelemre használták. Ma általában a másság iránti türelmet értik rajta. Ezt azonban pont azok nem gyakorolják, akik fennen hirdetik.

⁴¹ **Az istennek sem tudtam kiverni... stb.** A szovjet mintájú diktatúrákban, így az 1945 utáni Magyarországon is – többnyire szovjet segédlettel – előre eltervezett koholt vádak, ún. koncepciók alapján tömegesen ítélték el és likvidálták mindazokat, akik a szovjet érdekeknek, és/vagy a hazai kommunista hatalomnak pillanatnyilag útjában álltak. A vádlottak beismerő vallomását az Államvédelmi Hatóság pribékjei kínzással, testi, lelki kényszer alkalmazásával csikarták ki. A koncepciók perekben a tömeges és súlyos börtönbüntetéseken felül nagy számú halálos ítélet is született. Az ötvenhatosok népbírószági tárgyalásai is számos koncepció elemet tartalmaztak.

⁴² **Oda a szép államvédelmi egyenruha ... stb.** Kádesz bosszús megjegyzése ösztönös elszólás. Arra akart célozni, hogy az ÁVH-t egyik pillanatról a másikra megszüntették. És tényleg, Nagy Imre 1956. október 28-i rádióbeszédében bejelentette az Államvédelmi Hatóság feloszlását. Kádesz azonban mintegy bevallja, hogy az ÁVH ténylegesen nem szűnt meg, csak személyi állományának egyenruhája változott. És valóban, még Nagy Imre miniszterelnöksége alatt – de Nagy Imre tudta nélkül – Münnich Ferenc utasítására háromezer ávost öltöztettek rendőrruhába. • Az ÁVH megszüntetéséről nyilvános jogszabály soha nem rendelkezett, de feladatkörét 1956 decemberében törvényerejű rendelet a rendőrség hatáskörébe utalta. • Az önálló ÁVH, mint a kommunista vezetés hatalmi eszköze, több lépésben alakult ki. 1945 májusában jött létre még a rendőrség keretein belül a Politikai Rendészeti Osztály (PRO), amely Budapesten, az elhíresült Andrássy út 60-ban rendezkedett be, és vezetője Péter Gábor lett. 1946 decemberében a PRO-ból, hatáskörének kiszélesítésével, de vezetőjének megtartásával jött létre az Államvédelmi Osztály (ÁVO), majd ebből 1948 szeptemberében a rendőrségtől függetlenített Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága (BM ÁVH), amely a belügyminiszter felügyelete alá tartozott. Az akkori belügyminiszter Kádár János volt. Az állambiztonsági szervezet teljes önállósodása 1950-ben következett be, amikor a függetlenítették a belügyminisztériumtól is, és Államvédelmi Hatóság (ÁVH) néven közvetlenül a Minisztertanács alá rendelték. Ekkor hatásköre szinte az élet minden területét érintette. A köznyelv mindezen szervezetek beosztottjait egyszerűen ávósoknak nevezte.

⁴³ **Szumánban.** A szumán durva, szürke posztóból készült öltözék. Elítélt rabok téli viselete volt.

⁴⁴ **Első karhatalmi ezred.** A Kádár-kormány 1956. november 7-én érkezett Budapestre, miután a szovjet csapatok november 4-étől kezdve ismét megszállták a fővárost. A bábkormány már másnap határozatot hozott az ún. forradalmi karhatalom felállítására. November folyamán három karhatalmi ezred alakult addig megbújt ávosokból, szovjet csapatoknál menedéket talált pártfunkcionáriusokból (kb. 3 000 fő). Többségük a szovjet tankok védelmében érkezett a fővárosba. Szervezett működésüket november 10-én az első karhatalmi tiszti ezred keretében kezdték meg szovjet alakulatokkal közösen, Csémi Károly alezredes parancsnokságával. A karhatalmistákat később a Szocialista Hazáért Érdemrenddel tüntették ki, ami számukra különleges előjogokat biztosított. (Pl. gyermekeik felvételi vizsga nélkül juthattak egyetemre.)

⁴⁵ **Király Béla vitézkedik még.** Budapesten még '56 decemberében is legendákat suttogtak arról, hogy Király Béla, a nemzetőrség főparancsnoka és Budapest katonai parancsnoka felkelőcsapatok élén harcol a budai hegyekben. A valóság az volt, hogy a főparancsnok egy nemzetőrcsoporttal Nyugatra menekült, miközben november 10-én Nagykovácsinál veszteségek árán megütközött egy szovjet gépesített ezreddel. Konyev marsall hiába adott parancsot elfogatására. Király Béla az Egyesült Államokban telepedett le, és Kéthly Annával együtt nagy szerepe volt abban, hogy az ENSZ különbizottsága előtt nyilvánvalóvá lett a szovjet agresszió ténye.

⁴⁶ **Munkásőr.** A munkásőrség tagja. A pártmilíciaként működő munkásőrség megalakításáról 1957. február 19-én törvényerejű rendelet intézkedett. Feladata az „ellenforradalmi” zavargások, sztrájkok, tüntetések, párt- és rendszerellenes megnyilatkozások elfojtásában való részvétel volt. Tagjai – eleinte pártfunkcionáriusok, állami vezetők – munkahelyükön dolgoztak, de munkaidőben

rendszeres fegyveres gyakorlatokon vettek részt, és a pufajkásokkal, majd a rendőrökkel együtt járőröztek különösen jeles napokon (pl. október 23-án, március 15-én) és állami ünnepeken (pl. április 4-én). Az idők folyamán a tagság igen megszorodott, felhígult, mert munkásörnek lenni megélhetési előnyöket jelentett. A Kádár-rendszernek ezt a rá jellemző intézményét csak 1989-ben szüntették meg rendeletileg.

⁴⁷ **Aszisi, hogy a maga álmába' maga dirigál?** Utalás arra, hogy még mindig Estván álmoképeit látjuk.

⁴⁸ **Fehér könyvek.** Közzájón forgó elnevezése volt azoknak a fehér színű brosúráknak, amelyeket a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Tájékoztató Hivatala a szerzők megnevezése nélkül, propagandacélzattal jelentetett meg Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben címmel. Kisebb-nagyobb időközönként négy kötetük látott napvilágot, az első 1956 decemberének elején. Ferdítésekkel, csúsztatásokkal és szemenszedett hazugságokkal azt igyekeztek bizonygatni, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc külföldi ügynökök, horthysta emigránsok által felbujtott ellenforradalmi lázadás, vérengzés volt, amelyben büntetett előéletű elemek, börtönből szökött bűnözők jutottak vezető szerephez. (Még számos, hasonló propagandakiadvány született a Kádár-rendszer idején. Tulajdonképpen ide kell érteni az iskolai történelemtankönyveket is, melyeknek hazug állításai máig éreztetik hatásukat a forradalom megítélésében.)

⁴⁹ **Dehogynem.** Lajdónak nincsenek illúziói Amerikával kapcsolatban. Nem véletlenül. Az elnökválasztási kampány és a szuezi válság idején az Egyesült Államoknak kisebb gondja is nagyobb, mint a magyar ügy. Ezt igazolják a később nyilvánosságra került dokumentumok, például az, hogy az

újraválasztására készülő Eisenhower elnök már október 24-i kabinetülésén kifejtette: „a szovjeteknek semmiféle okot sem akarunk adni arra vonatkozóan, mintha Amerikának szándékában állna a forradalmárokat támogatni”. Eisenhower a továbbiakban is – újraválasztása után is – ehhez tartja magát: szabad jelzéseket ad a Szovjetunióknak, miközben a magyarokkal szolidáris közhangulat megnyugtató hangzatos, az intervenciót elítélő nyilatkozatokat tesz.

⁵⁰ **Nemzeti bizottságok.** A forradalom idején a magyar nép összefogása és önszervezési képessége csodálatosan mutatkozott meg. Országszerte bármiféle központi irányítás vagy tervezés nélkül önkormányzati szervek jöttek létre, amelyek átvették az összeomlott párt- és tanácsai apparátus irányító szerepét. Ilyen önkormányzati szervek voltak a területek, települések nemzeti, illetve forradalmi bizottságai. Közszolgálati ténykedésük mellett számos helyen szerepet játszottak a kommunista diktatúra kiszolgálói ellen irányuló népharag lecsillapításában. Működésüket 1956 december 5-én a Kádár-kormány (az ún. Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány) rendelettel szüntette meg. Később vezetőik, tagjaik közül egyeseket kivégeztek, sokukat börtönbe zártak vagy internáltak.

⁵¹ **Munkástanácsok.** A forradalom idején jöttek létre. A gyárak, üzemek igen hatékony öngazgatási szervei voltak. Leváltották az alkalmatlan pártállami vezetőket, saját kezükbe vették a termelés irányítását, célul tűzték ki az állami vállalatok munkástulajdonba vételét (munkásrészvények), területi (kerületi, városi) szerveket hoztak létre – pl. Budapesten a Központi Munkástanácsot (KMT) –, összehangoltan éltek a sztrájk politikai fegyverével. Így igyekeztek védeni a lakosságot és a forradalom vívmányait szemben a szovjet csapatokkal, és az azok védelmében berendezkedő bábkormány elnyomó intézkedéseivel. Kádárék a munkástanácsok

ellenállását, azok nagy népszerűsége miatt, csak fokozatosan tudták letörni. Előbb tárgyalásokkal próbálkoztak, majd a munkástanács-vezetőket letartóztatták (hogyan később súlyos börtönbüntetést szabjanak ki rájuk), majd betiltották a területi munkástanácsok működését, és rendeletileg csökkentették üzemi hatáskörüket is. Végül a munkástanácsokat 1957. november 17-én törvényerejű rendelet szüntette meg.

⁵² **Klerikális reakció palástja mögött.** Jellegzetes pártzsargon (l. 70. jegyzet). A durva vallásellenes propagandát máig is szorgalmazó kommunista vezetők kedvelt kifejezése volt, és a rendszernek be nem hódolt főpapok, papok palástja mögött úgymond megbújó ellenséget, lényegében a hívők összességét jelentette. Nem véletlen, hogy Mindszenty József bíboros prímást, a magyar katolikusok fejét Rákosi életfogytiglani börtönbüntetésre íteltette, Kádár pedig kivégeztette azt a Pálinkás (Pallavicini) Antalt, aki 1956. október 30-án a bíboros prímást fogságából kiszabadította. (A bíboros november 4-én az amerikai követségre kényszerült menekülni, ahonnan 1971 szeptemberében, a Vatikán és a magyar állam megállapodása értelmében, legjobb meggyőződése ellenére Ausztriába távozott.)

⁵³ **Meg börtönökben, mi?! Meg internáló...stb.** Lajdó itt a kádári megtorlás borzalmaira, és a forradalom halálos áldozataira utal. 1956 november 4-e és 1953 között politikai okokból több mint húszezren kerültek börtönbe, ugyanennyien internáló táborba, és kb. 400 (Gosztonyi Péter történész szerint 453) halálos ítéletet hajtottak végre, köztük 1941-es születésű fiatalon is. Ha pedig a kivégzettek számához hozzávesszük csak a budapesti harcokban elesettek (hivatalosan 1945 fő) és a sortűzek (l. ott) halálos áldozatainak a számát, akkor kb. 3 000 honfitársunk került a „sírok fenekére”. (A kádári megtorlást érdemes összehasonlítani

a Habsburgokéval. 1848–49-ben összesen 120 halálos ítéletet és 1200 börtönbüntetést hajtottak végre.)

⁵⁴ **A megtévedt dolgozóknak... stb.** Sűrűn hangoztatott frázis a forradalom után. Valójában Kádárék senkinek sem bocsátottak meg, akiről kiderült, hogy a forradalmi eseményekhez bármi köze is volt. Az ötvenhatosok zöme, hacsak valaki nem igazodott később a pártállam irányvonalához, a Kádár-rendszer alatt legalábbis másodrangú állampolgár maradt.

⁵⁵ **A legfontosabb államellenes bűncselekményeket pedig...stb.** Ez a szöveg nem írói fantáziám szüleménye. Csupán kissé tömörítettem Kádár szavait, amelyek az MSZMP Központi Bizottságának 1957. április 5-i ülésén elmondott referátumában hangoztak el minden bizonnyal azért, hogy alátámasszák a népbíróságok felállításának szükségességét, amit Kádár ugyanezen az ülésen megpendített. Azt azonban nem árulta el, hogy a vonatkozó törvényerejű rendelet már elkészült, és április 6-án hatályba is lép (l. még 57. jegyzet).

⁵⁶ **Már árulják a Népszabadságot.** A Népszabadság mint a reformkommunisták által életre hívott új párt, az MSZMP központi lapja először a Nagy Imre-kormány idején jelent meg 1956 november 2-án, majd november 5-étől kezdve szünetelt. Legközelebb a második szovjet intervenció idején, a Kádár-korszak kezdeti szakaszában látott napvilágot november 11-én, szintén az MSZMP lapjaként. Persze, a két lap és a két párt csak névleg volt azonos. A Népszabadság további megjelenését, pláne utcai árusítását eleinte sztrájkok, közöttük írósztrájk, tették bizonytalanná. Kádesz valamelyik november 11-e utáni szám utcai árusítását vélte üdvözölni – persze tévedett. Nem az újság árusításáról volt itt szó.

⁵⁷ **Elvtársak, fokoznunk kell... stb.** Ez a szöveg is Kádár 1957. április 5-i referátumából való (l. 55. jegyzet).

⁵⁸ **Nagy Imrét elrabolták.** Nagy Imre miniszterelnök november 4-én hajnalban több neves reformkommunista személyiséggel és a családtagokkal együtt a jugoszláv követségre menekült annak ellenére, hogy hajnali szózatában állította: „a kormány a helyén van”. (Valójában egyedül Bibó István államminiszter maradt a Parlamentben.) A miniszterelnök november 22-én a Kádár-kormány büntetlenséget ígérő menlevelével lépett ki a követségről. Társaival és az őket kísérő jugoszláv diplomatákkal együtt autóbuszra szállt abban a hiszemben, hogy mindannyiukat a lakásukra viszik. Az autóbuszt azonban szovjet páncélauszók fogták közre, szovjet tisztek a diplomatákat leszállították, és az autóbusz foglyul ejtett utasait a KGB mátyásföldi parancsnokságára szállították, majd Romániába deportálták. Az események idején a köztudatban az élt, hogy Nagy Imrét a követségről a szovjetek elrabolták. Valójában Nagy Imre elfogatása kitervelt csapda volt Hruscsov és Tito összejátszásának megfelelően, amihez Kádár asszisztált.

⁵⁹ **A munkástanács vezetőit lépre csalták.** 1956. december 11-én Rácz Sándort, a Központi Munkástanács (KMT) elnökét, és Bali Sándort, a KMT elnökségi tagját a Parlamentbe tárgyalásra hívták meg, ám ott mindkettőjüket letartóztatták. Az előzményekhez tartozik, hogy a KMT december 11–12-ére negyvennyolc óras országos sztrájkot hirdetett. A letartóztatás olaj volt a tűzre, az országos sztrájk a terror ellenére igen jelentős volt. (Bali Sándort ideiglenesen szabadon engedték, majd 1957. március 2-án ismét letartóztatták.) A két munkásvezetőt 1958-ban ítélték el, Rácz Sándort életfogytig tartó, Bali Sándor 12 év börtönbüntetésre.

⁶⁰ **Miért csak ... stb.** Tudniillik október 23-tól november 4-éig, a szovjet csapatok második támadásáig. Az ellenállás persze tovább folytatódott, november 11-ig fegyveresen is.

⁶¹ **Sortűz.** 1956. október 23. és 1957 januárja között fegyvertelenül tüntető tömeggel szemben országszerte 44 sortűz dördült el. Némelyiket tömegosztatás végett levegőbe lőve adták le olyan honvédségi alakulatok, amelyek igyekeztek kímélni a lakosságot. A sortűzek zöme azonban elrettentő tűzcsapás volt szovjet és karhatalmi alakulatok fegyvereiből. Az összes halálos áldozatok számát hivatalosan 180-ra tették, a túlélők beszámolóiban azonban összesen 350–400 halottat és ennél jóval több sebesültet valószínűsítettek.

⁶² **A ránk törő... stb.** Ősi, eredetileg latin nyelvű keresztény himnusz egyik sora.

⁶³ **Ő halni ment... stb.** Estván a pillanatnyi helyzethez igazítja Szókratész utolsó szavait, amelyeket Platón örökített meg Szókratész védőbeszéde c. művében.

⁶⁴ **Akik hozzánk rojálisak.** Kádesz itt tudatlanságában a lojális szó helyett használja az értelmetlen rojális kifejezést, összekeverve a rojalista, vagyis királpárti jelentésű szóval.

⁶⁵ **Titkos lakás.** Két fajtája volt, az ún. találkozási lakás (állambiztonsági rövidítése: T-lakás), és az ún. konspirált lakás (rövidítése: K-lakás). Mindkettőt az állambiztonsági szervek használták az ügynök (besúgó) és az operatív tisztek találkozására. Abban különböztek egymástól, hogy a T-lakást nem az állambiztonsági szervek tartották fenn és üzemeltették, míg a K-lakást igen.

⁶⁶ **Az Üllői úti harcosok... stb.** A szovjet honvédelmi minisztérium veszteséglistája szerint a hadműveletekben részt vett mintegy 58

ezer szovjet katona közül 1956 megsebesült és 669 meghalt. Csak a dél-pesti harcokban – gyakorlatilag a VIII. és a IX. kerületben – 350 szovjet katona vesztette életét. Az ő halálukért nyilván nem az agresszorok vagy bábjaik bűnhődtek, hanem azok a felkelők, akiket sikerült népbíróság elé állítani. Ha kiderítették róluk, hogy fegyveres akcióban vettek részt, akkor halálbüntetés várt rájuk. Védelmük a legfelső bíróság 1958-ban hozott két elvi döntése miatt lehetetlen volt. Az egyik döntés szerint szovjet katonával szemben önvédelem nincs. A másik döntés értelmében az a személy, aki valamely harci akció során emberi élet kioltására alkalmas eszközzel rendelkezett, de konkrét élet kioltása neki nem róható fel, az szám szerint meg nem határozható gyilkossági kísérlettel vádolható. E döntések alapján két perbeli társamat végezték ki.

⁶⁷ **Beszélő.** A börtönparancsnokság által engedélyezett esemény, amikor a rab a börtönön belül hozzátartozójával szót válthat. Amikor én börtönben voltam (1957–1963), nekem és minden nagyidős elítéltnak (10 évtől fölfele) fél évenként 10 percnyi beszélő járt, ha éppen büntetésből meg nem vonták. A beszélő fegyőrök jelenlétében, nagy helyiségben zajlott, ahová számos elítéltet tereltek be. Közöttük és a hozzátartozók között drótháló és iszonyatos hangzavar feszült.

⁶⁸ **Lássa, köllött magának...stb.** Az úgynevezett proletárhatalom legnagyobb szégyene az volt, hogy éppen a munkáskerületek fiataljai vették fel ellene legelszántabban a harcot. Abban az ügyben, amelyben engem is elítéltek, négy munkásfiatalt végeztek ki. Tutsek Gusztáv népbíró is munkásárulónak nevezte őket. • Nincsenek véletlenek: A világtörténelem első nagyszabású antibolsevista lázadása is munkáslázadás volt. 1921 márciusában a kronstadti (Szovjetunió) munkások elégették meg a lenini diktatúrát. Csatlakoztak hozzájuk azok a matrózok is, akik 1917-

ben még a bolsevikokat támogatták. A lázadás leverését Trockij és Tuhacsevszkij irányította, de aktívan részt vett benne Sztálin is.

⁶⁹ **A szocdemhagyomány.** A nyomdászok hagyományosan „szocdem” pártiak voltak, de nem szimpatizáltak a kommunistákkal. Ám ez Rákosi alatt bűnnek számított. Kádesz erre céloz. • A Szociáldemokrata Párt (SZDP) Magyarország legrégebbi politikai pártja. A II. világháború után, az első nemzetgyűlési választáson (1945. november) a Kisgazdapárt után a második helyen végzett, megelőzve a kommunista pártot. A Rákosi vezette szovjet háttérű politikai nyomás hatására, és a párton belüli kommunista szimpatizánsok (pl. Szakasits Árpád, Marosán György) segítségével azonban egyesülni kényszerült a kommunista párttal. Így jött létre 1948 júniusában a Magyar Dolgozók Pártja, az MDP. Előzőleg az elvű szociáldemokrata vezetők (többek között Kéthly Anna) lemondtak, majd ki is zárták őket az SZDP-ből. Rákosiék módszerére jellemző, hogy az egyesülés után alig két évvel nem csak Kéthly Annát és társait, hanem Szakasits Árpádot és Marosán Györgyöt is bebörtönözték. Kéthly 1956. november 4-e után mint az utolsó Nagy Imre-kormány államminisztere emigrációba kényszerült, ahol a Magyar Forradalmi Tanács elnökeként segítette elő a Magyarország szovjet leigázását vizsgáló ENSZ Különbizottságának a munkáját. Marosán György éppen ellenkezőleg: a Kádár-kormány tagjaként és az MSZMP Központi Bizottsága titkáráként a megtorlás véresszájú hangadója, elvi és gyakorlati irányítója volt Münnich Ferencsel együtt. 1989-ben az újjászerveződő MSZMP Marosánt választotta tiszteletbeli elnökévé.

⁷⁰ **Pártzsargon.** A köznyelvtől eltérő sajátos szavakat, szófordulatokat tartalmazó, sokszor agresszív beszédmód, amely a kommunista pártbrosúrák, pártszemináriumok és pártvezetők

politikai nyelvezetéből táplálkozik. A Rákosi rendszerben alakult ki, egyesek száján sajnós máig is él.

⁷¹ **Jelenések könyve.** Rövidítése Jel. Az Újszövetségi Szentírás utolsó könyve, amelyet Szt. János apostol írt a keresztényüldözések idején, hite miatti száműzetésében, Kr. u. 90 körül.

⁷² **Írd le hát... stb.** Jel 1,19

⁷³ **Nem tudtam rábeszélni... stb.** Verácska tébolyult viselkedése nyilván napok óta nyugtalanítja a családot. Estván ezért is álmódott hűgárol, pláne hogy a testvére tragédiájárol drámát ír.

⁷⁴ **Igazi férfi... stb.** Verácska itt téveszméinek nyelvén azt fejezi ki, hogy Lajdó fiatal, ártatlan, mennyei hős, aki elveiért viselte el az akasztást (hiszen abba öszült bele). Ilyen férfi mindenki felett áll.

⁷⁵ **Hipisnél.** Hipis annyi , mint személyi vagy zárkamotozás.

⁷⁶ **Megvagy! ... stb.** Kádeszt ősz haja miatt véli Verácska Lajdónak.

⁷⁷ **Jelen idő és múlt idő ... stb.** T. S. Eliot Burmt Norton c. költeményének első sorai Vas István fordításában.

Tartalom

Előjáróban: A Rongylabda és kora / 5

A tegnapi hódoltság / 6

Miért és hogyan / 10

Színdarab a forradalomról / 12

A rendező naplójából / 14

Rongylabda (tragikus színdarab két részben) / 23

Első rész / 25

Második rész / 64

Jegyzetek / 101

